

ISSN 2217-7531

ICOM

International
council
of museums
SRBIJA

13

ČASOPIS NACIONALNOG KOMITETA MEĐUNARODNOG SAVETA MUZEJA Maj 2021.

ČIJA JE NAŠA BUDUĆNOST?

IZDAVAČ
NK ICOM Srbija
Trg Republike 1a, Beograd
icom.serbia@gmail.com
<http://network.icom.museum/icom-serbia>

ZA IZDAVAČA
Nikola Krstović

GLAVNI UREDNIK
Tatjana Mihailović

UREĐIVAČKI ODBOR
Milena Milošević Micić
Jelena Ognjanović
Una Popović
Nela Tonković

SADRŽAJ

	5
Tatjana Mihailović, Tema broja: Čija je naša budućnost?	
	7
Nela Tonković, Una Popović, Budućnost muzeja (ni)je neizvesna	
	12
Kako muzejska budućnost vidi budućnost muzeja? Tvitovi studenata istorije umetnosti	
	19
Milan Popadić, Beline jučerašnjeg sutra ili Muzeološka sotija o predbudućem vremenu	
	23
Tatjana Kevedo, #Emotivni muzeji	
	25
Nikola Krstović, Budućnost je u prošlosti, prošlost je u sadašnjosti, sadašnjost nam izmiče	
	28
Tijana Pakovljević Bugarski, Zakon o muzejskoj delatnosti, Izazovi donošenja i perspektive sprovođenja	
	31
Katržina Jagodinska, Atlas muzejske participacije	
	34
Dimitrije Tadić, Prošlost i sadašnjost u budućnosti, Srbija u Kreativnoj Evropi 2014-2020.	
	38
Milan Đorđević, Transformativne snage umetnosti u muzeju u svakodnevnicu	
	42
Jasmina Jakšić Subić, Jubileji Spomen-zbirke Pavla Beljanskog u doba pandemije	
	46
Dragan Kiurski, Imali drame u muzejima?	
	54
Olivera Skoko, Poseta članova Komiteta za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a Narodnom muzeju Zrenjanin 1960. godine	

ČIJA JE NAŠA BUDUĆNOST?

Piše
Tatjana Mihailović

Nada da će se zlokobna pandemija okončati za nekoliko meseci a muzeji iz neordinarnog, veb do-
vijanja, vratiti „kući“ već je davno zaboravljena. Gorak
ukus pada realnih poseta muzejima donekle je ublažio,
ali ne i zamenio, porast publike na njihovim internet
medijima. U vazduhu visi osećaj da stojimo na pre-
kretnici i da je dojučerašnja stabilnost već izgubljena.

U godini pre pandemije karakter i obim diskusije o novoj definiciji muzeja na globalnom planu, ukazali su na ozbiljnost i dubinu krize koju je situacija u 2020. dodatno istakla. ICOM je ove godine kao zvaničnu temu obznanio budućnost muzeja u kontekstu oporavka i poziva na novo osmišljavanje, koja u sebi nosi i dozu strepnje i nesigurnosti, kao senku pandemije bez roka trajanja. Otuda smo, kao redakcija imali utisak da je pitanje „Čija je naša budućnost?“ primeren izbor za temu ovog broja, koja treba da nam pomogne da potražimo odgovore na pitanje ne samo od čega, već i od koga naša budućnost zavisi.

U godini pre pandemije karakter i obim diskusije o novoj definiciji muzeja na globalnom planu, ukazali su na ozbiljnost i dubinu krize koju je situacija u 2020. dodatno istakla. ICOM je ove godine kao zvaničnu temu obznanio *budućnost muzeja* u kontekstu oporavka i poziva na novo osmišljavanje, koja u sebi nosi i dozu strepnje i nesigurnosti, kao senku pandemije bez roka trajanja. Otuda smo, kao redakcija imali utisak da je pitanje „Čija je naša budućnost?“ primeren izbor za temu ovog broja, koja treba da nam pomogne da potražimo odgovore na pitanje ne samo od čega, već i od koga naša budućnost zavisi.

Istaknuti događaj koji obeležava prvu polovinu godine u našoj sredini je svakako donošenje Zakona o muzejima, nakon mnogo decenija regulacije muzejske delatnosti kroz Zakon o zaštiti kulturnih dobara. Javna debata ovim povodom, koja je pokrenula odziv značajnog obima unutar struke, ukazuje da smo ovaj pravni akt takođe doživeli kao značajni činilac od koga zavisi naša budućnost.

Časopis NK ICOM-a Srbije je u decembru 2020. nakon Skupštine dobio novu redakciju, tako da je u drugom mandatu nastavila da radi Jelena Ognjanović (Galerija Matice srpske, Novi Sad), a pridružili su se novi članovi: Milena Milošević Micić (Zavičajni muzej Knjaževac), Nela Tonković (Savremena galerija, Subotica) i Una Popović (Muzej savremene umetnosti, Beograd). Kao novi tim preduzeli smo neke korake sa ciljem da što veći broj članova muzejske zajednice da svoj doprinos razvoju ovog časopisa. Pre svega smo načinili uputstvo za autore, koje se može preuzeti na sajtu NK ICOM-a Srbije, i sastavili pozivno pismo za broj 13, sa naznačenom temom broja, koje je plasirano preko društvenih mreža i mejl liste Nacionalnog komiteta. Uбудuće, pozivno pismo za majski broj biće objavljeno do kraja januara tekuće godine, a za decembarški broj u junu. Takođe smo smatrali da je svrsishodno da majski broj bude okrenut ICOM-ovoj temi godine i njenoj teorijskoj problematizaciji, a da decembarški broj na kraju godine sublimira kako aktivnosti našeg Nacionalnog komiteta, koji uključuje nagrade, manifestacije i rezultate radnih grupa, tako i istaknute primere iz muzejske prakse u Srbiji.

Nadam se da će ovaj i naredni brojevi potvrditi naša nastojanja i ujedno pozivam članove ICOM-a i šire muzejske zajednice da se uključe u zajedničko promišljanje koje može uticati i na budućnost naše profesije.

Koristim priliku i da se zahvalim kolegicama iz prethodnog saziva redakcije u kome su bile Angelina Banković (Muzej grada Beograda), Sara Sopić (Muzej Jugoslavije, Beograd), Zorana Drašković Kovačević (Narodni muzej Kruševac), uz Jelenu Ognjanović (Galerija Matice Srpske, Novi Sad), na uspešnoj realizaciji dva prethodna broja, kao i na osmišljavanju i nimalo jednostavnoj realizaciji tzv. Separata decembarškog izdanja sa pregledom autorskih izložbi u Srbiji, koji je imao dobar prijem i pokazao se kao koristan prilog u filtriranju projekata za nagradu našeg Nacionalnog komiteta. ♡

BUDUĆNOST MUZEJA (NI)JE NEIZVESNA

Kakvi će nam muzeji biti potrebni i ko će ih stvarati?

Pišu

Nela Tonković i Una Popović

Muzej kao produkt ljudskog intelekta i kulture zapravo treba da se okrene preispitivanju sopstvene uloge u funkciji razmatranja ljudskog delovanja u današnjici, možda i psihološkog aspekta sa pitanjem: „Čija je naša budućnost, budućnost ljudi? Šta je doprinelo tolikim razlikama i tolikoj netrpeljivosti?”

Pisati o budućnosti muzeja danas, u svetu koji je još uvek teško pogođen pandemijom virusa Covid-19, deluje kao složen zadatak. Podaci o posećenosti umetničkih muzeja u 2020. godini ukazuju na novu realnost u kojoj su se našle sve institucije kulture, bez izuzetka: u složenoj situaciji prestanka svih, osim onih osnovnih, međuljudskih interakcija, sve ustanove kulture bile su usamljene bez svoje publike. Koliko su god digitalizovani i on-lajn dostupni sadržaji doprinosili smanjenju tog osećanja jer su institucije i publika bili umreženi, tek ćemo u godinama koje dolaze razumeti da li su bili i povezani. Podacima o broju dana tokom kojih su muzeji bili zatvoreni i o vrstoglavom padu posećenosti nije potrebno nikakvo dodatno tumačenje jer se svuda na svetu događalo slično: prošle godine Luvr (Pariz, Francuska) je bio zatvoren 150 dana i zabeležio 72% manju posećenost nego 2019. godine, Muzej

Metropolitan (Njujork, SAD) nije radio 202 dana i zbog toga je ostvario samo 17% poseta u odnosu na prethodnu godinu, Muzej savremene umetnosti 21. veka (Kanazava, Japan) bio je otvoren skoro 290 dana i svedeno je imao pad broja posetilaca od čak 63%. Ove alarmantne brojke bile bi razlog za uzbuenu u svakom drugom kontekstu, osim u onom u kojem je protekla 2020. godina. Danas, međutim, one su podsticaj za brojna pitanja u kojima se ogleda briga za čovečanstvo i njegovu baštinu, od kojih je možda najvažnije: kakvi će nam muzeji biti potrebni u budućnosti? Pojava pandemije ubrzala je procese koji su se već odvijali u svetu muzeja i učinila neke od ranijih dilema prioritarnim za razrešavanje.

Jasno je da se već najmanje poslednjih dvadeset godina menjaju strategije, fokusi, izložbene teme pri institucijama kulture. Moguće da nas je pandemija kao strategija nevidljivog neprijatelja ne samo

Maja Rakočević Cvijanov, *Glava šećera*, 2004
kolekcija Savremene galerije Subotica
foto: Svetlana Kolović

fizički odvojila već i nametnula zadatak da simbolički i fizički promislimo svoje delovanje, postojeće probleme koji u vremenu bolesti i izolacije postaju još složeniji. Današnjica je obeležena nasiljem: nasiljem pandemije; nasiljem klimatskih promena; nasiljem građanskih i političkih nemira; nasiljem unutar zidova zgrada, stanova; nasiljem prema ljudima druge rase i nacionalnosti, drugačijeg stava... Sve ovo sada, u vremenu stanke i brige, postaje ne samo alarmantnije nego i vidljivije, realno proživljeno. Muzej kao produkt ljudskog intelekta i kulture zapravo treba da se okrene preispitivanju sopstvene uloge u funkciji razmatranja ljudskog delovanja

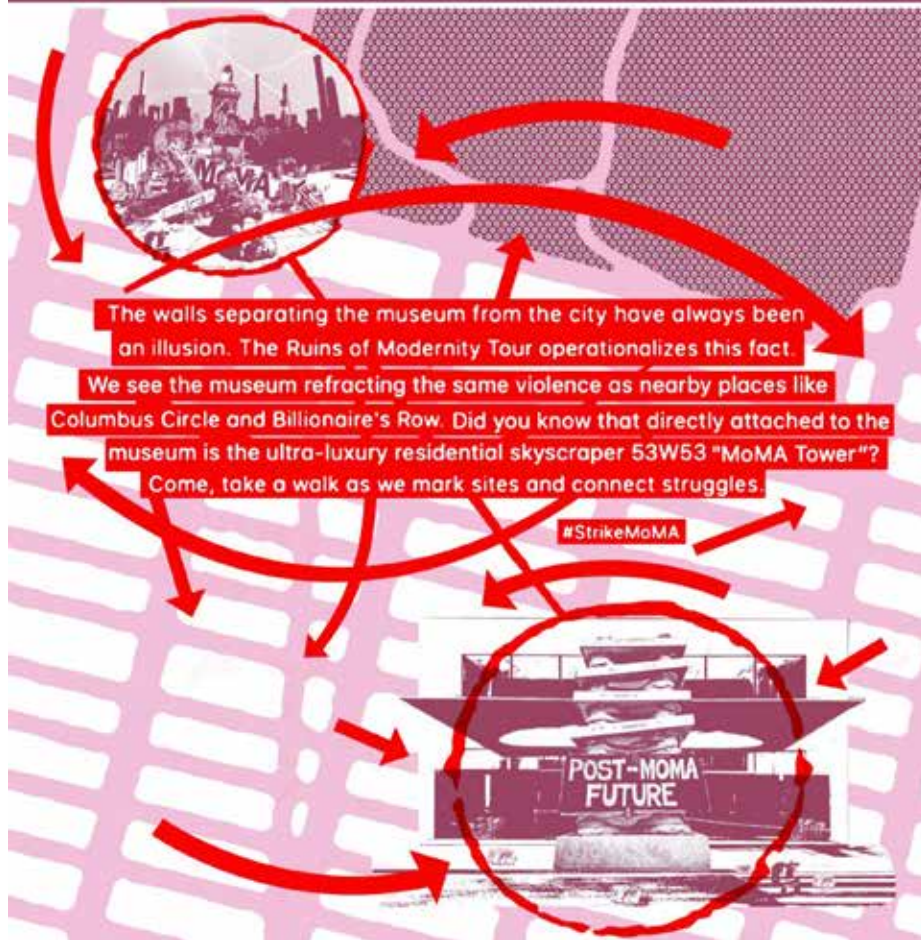
*Rozen veruje da će muzeji nakon krize, koju smešta u nama veoma bliske godine, postati „hibridna institucija koja sada ispunjava uloge koje su nekada imale biblioteke, centri za okupljanje zajednice i škole“. Ključni korak ka takvoj transformaciji muzeja je razumevanja potreba zajednice. Čak i prošle godine, kada je muzejski konsultant Andraš Santo (Andras Szanto) inteligentno zaključio kako će u tom trenutku većina direktora muzeja imati dovoljno podsticaja da odgovori na pitanja o budućnosti muzeja, reč „zajednica“ bila je najčešće pominjana u njegovoj knjizi intervjua pod nazivom *Budućnost muzeja: 28 dijaloga**

u današnjici, možda i psihološkog aspekta sa pitanjem: „Čija je naša budućnost, budućnost ljudi? Šta je doprinelo tolikim razlikama i tolikoj netrpeljivosti?“ Sve više se priča o demokratskoj ulozi muzeja, pri čemu se njihov opstanak posmatra kroz angažovanost unutar primenjive zajednice na nivou kritičkog preispitivanja društvenih i političkih posledica gde muzej može i treba da predlože nove postulate za pravedniju budućnost, za prostornu i socijalnu pravdu za sve.

Kada je Istraživački institut „Gensler“ (Gensler Research Institute) 2015. godine objavio rezultate svog jednogodišnjeg istraživanja pod nazivom

The RUINS of MODERNITY TOUR: From the CITY to the MUSEUM

April 30, 3pm EST. sharp, Columbus Circle, Occupied Mannahatta

Najava ture
Ruševine modernizma
u organizaciji protesta
Strike MoMA
preuzeto sa:
www.strikemoma.org

„Kakva je budućnost muzeja“, u kojem je različitim metodama prikupio podatke od nešto manje od stotinu osoba na čelnim pozicijama u muzejima širom anglosaksonskog sveta sa ciljem da sazna više o odnosu između institucije muzeja i njegove publike, kao ključna bila je izdvojena rečenica Marije Balšou (Maria Balshaw), današnje direktorke Tejt galerije: „Muzeji treba da budu mesta za uživanje, za znatiželju, mesta koja nam dopuštaju da vidimo lepotu i koja nas ispunjavaju oduševljenjem.“ Rezultati istraživanja bili su slično intonirani i prepuni dobrih želja za muzeje budućnosti: muzeji će još više raditi sa zajednicama, pronaći će se novi načini

za angažovanje publike, muzejsko iskustvo će stvarati posetioci (*visitor-curated*), biće osmišljeni prostori koji su spoj aktivnih i kontemplativnih... Ukratko, bila je to slika budućnosti koja je muzej želela da vidi kao mesto dovoljno demokratski da prihvati određeni stepen učešća zajednice u osmišljavanju i izvođenju programa. Termin „zajednica“ nije ograničen samo na ranije isključene, nedovoljno zastupljene ili prećutane grupe, već je podrazumevao onu zajednicu u kojoj muzej trenutno deluje i iz koje potiče većina posetilaca.

Samo dve godine kasnije, Američka alijansa muzeja (American Alliance of Museums) oblikovala

Radoš Antonijević, *Šator Muzeja savremene umetnosti*, 2012
Kolekcija Muzej savremene umetnosti, Beograd
Foto: Bojana Janjić

Mišljenja muzejskih profesionalaca, u nekoliko slučajeva koje smo citirale, gotovo su unisona: muzej će ostati relevantna institucija jedino ako se čvrsto poveže sa zajednicom i ako bude razumeo njene potrebe. U slučajevima kada to ne učini, njegovo mesto će zauzeti neko drugi.

je jedan broj svog časopisa *Museum* kao izdanje koje dolazi pravo iz budućnosti – iz 2040. godine. Adam Rozen, direktor programa i razvoja publike u Smitsonijanovom Nacionalnom muzeju američke istorije, pišući iz 2040. pokušao je da objasni gde su muzeji bili nekada i kako su postali ono što jesu sada, odnosno kakvi će biti te 2040. godine. U jednom delu teksta se kratko osvrnuo na „prošlost“ pretpostavivši da će „do 2025, posećenost muzeja dospeti do istorijskog minimuma, a blizu 10% muzeja koji su postojali 2000. godine zatvoriće svoja vrata“. Ipak, „muzeji su se okupili, preispitali svoja stara shvatanja i dopustili sebi da ih vode potrebe

zajednice. /.../ Postali smo otvoreni i dostupni, revolucionarni u svojim mišljenjima i u svojim aktivnostima. Muzeji su se ponovo osmislili kao prostori za građane, prigrliši društvene odgovornosti; postali smo institucija čija je svrha da promeni svet“. Rozen veruje da će muzeji nakon krize, koju smešta u nama veoma bliske godine, postati „hibridna institucija koja sada ispunjava uloge koje su nekada imale biblioteke, centri za okupljanje zajednice i škole“. Ključni korak ka takvoj transformaciji muzeja je razumevanja potreba zajednice.

Čak i prošle godine, kada je muzejski konsultant Andraš Santo (Andras Szanto) inteligentno zaključio kako će u tom trenutku većina direktora muzeja imati dovoljno podsticaja da odgovori na pitanja o budućnosti muzeja, reč „zajednica“ bila je najčešće pominjana u njegovoj knjizi intervjua pod nazivom *Budućnost muzeja: 28 dijaloga*. Najilustrativniji u tom pogledu je odgovor Frenklina Sirmansa (Franklin Sirmans), direktora Umetničkog muzeja Perez (Majami, SAD): „Treba da zauzmemo prostor o kojem pričamo već dugo – naše okretanje ka zajednici i učestvovanje u životima ljudi koje bi potencijalno bilo daleko značajnije u odnosu na puku zabavu. Previše je mržnje na svetu, a muzeji bi trebalo da učine odnose pravednijim i pruže prostor ljubavi – ne u formi dogovora, već samo da se otvore srca. Kako to menja kustosku agendu? Moraš da se prepustiš. Moramo da dopustimo pravom životu da uđe u taj razgovor. Nije internacionalni umetnički jezik jedini koji treba da naučimo.“

Brojnim glasovima koji zagovaraju potrebu redefinisanja odnosa muzeja i zajednice u pravcu jednog inkluzivnijeg modela pridružio se i Adam Šimčik (Adam Szymczyk), novi kustos Muzeja Stedelijk, koji je u jednom od svojih prvih intervjua nakon dolaska u taj muzej naglasio da „muzeji treba da se razvijaju ili će prestati da postoje“: „Muzeji treba da budu skromni, da imaju moć samokritike i da budu otvoreni prema polifoniji glasova izvan njihovih zidova. Ljudi bi trebalo da mogu da koriste institucije kao prostore u kojima mogu da kažu bilo šta ili da učine bilo šta.“

Mišljenja muzejskih profesionalaca, u nekoliko slučajeva koje smo citirale, gotovo su unisona: muzej će ostati relevantna institucija jedino ako se

čvrsto poveže sa zajednicom i ako bude razumeo njene potrebe. U slučajevima kada to ne učini, njegovo mesto će zauzeti neko drugi. Dva nedavna primera iz prakse muzeja u SAD-u ukazuju na ono što se događa kada muzej propusti da učini ono što je potrebno kako bi zaštitio interese zajednice: Muzej savremene umetnosti u Čikagu nedavno se suočio sa povlačenjem radova umetnika i grupe umetnika sa već otvorene izložbe, dok je Muzej moderne umetnosti u Njujorku još uvek mesto organizovanog „štrajka“ umetnika i aktivista. U prvom slučaju, do povlačenja sa izložbe došlo je zbog otpuštanja radnika muzeja za vreme pandemije – i to upravo onih koji su bili zaduženi za poslove sa posetiocima; u drugom, protesti su se razvili kao odgovor na ćutanje kojim je MoMA ispratila informacije o finansijskim i poslovnim kontroverzama nekih od članova svog Upravnog odbora. Za oba slučaja, međutim, zajedničko je nesnalaženje muzeja u okolnostima koje su zahtevale da oni pokažu više saosećanja i čvrstu odlučnost da sami ne učine ili ne podrže aktivnosti koje su štetne po zajednicu. Aktivnosti štetne za zajednicu, u oba ova primera, ipak su bile štetne i za muzej.

Budućnost muzeja nije neizvesna – ona će zavisi od njegove spremnosti da opstane ne samo kao simbol sećanja zajednice, već i da postane njen aktivni, živi deo. Zbog toga je budućnost muzeja na istom mestu gde su i njegova sadašnjost i prošlost: u zajednici i njenom razumevanju. ♣

KAKO MUZEJSKA BUDUĆNOST VIDI BUDUĆNOST MUZEJA?

Izbor tvitova
Jelena Ognjanović

Zahvaljujući zanimljivom zadatku profesora muzeologije dr Nikole Krstovića, studentkinje i studenti istorije umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu su u formi tvitova i tagova predvideli budućnost muzeja...

Aleksandra Mrdić

Impresija posmatrača je vrednija od ekspresije umetnika, očigledno:
#like #share #subscribe #followforfollow #likeforlike

By Tanuj Singh

Andreja Drobnyak

Kada pokušamo da opišemo naš svakodnevni multitasking, često ponovimo Riskinu legendarnu izjavu: „I spremačica, i čistačica, i domaćica, i klozetarka. Koju će još funkciju da mi dodele?” ŠTA ONDA KUSTOSI DA KAŽU? Da li će još neku funkciju da im dodele #multitasking.

Angelina Ražnatović

Ko je #vlasnik muzeja? Direktor? Vlast? Narod koji je birao vlast? Država? Čija je uopšte država? Narod? Narod ili narod koji je stvarao umetnička dela u tom muzeju? Čiji su artefakti unutar muzeja? Smem li uopšte da pitam? Možda nije ničije. Sigurno ne može biti ni svačije.

Danica Vasiljević

Covid-19 je pokrenuo lavinu digitalizacije i virtuelnih izožbi toliko da će muzeji postati artefakti koje baštinimo. #prevaziđenost

Katarina Bogićević

Sramežljiva devojka koja se krije pod pseudonimom Mona Liza je nakon duge izolacije od znatiželjnih pogleda zainteresovanih posetilaca napokon pokazala svoj pravi #osmeh što je stručnjake dovelo u težak položaj – stvoriti novu priču ili prekriti osmeh zarad stare?

Marko Gajić

Sve se više muzeja selfija otvara u svetu, a u tradicionalnim muzejima ima mnogo više „selfija”, nekih čak i iz 15. veka... Zar mladi više ne vole autoportrete? Influenseri, stidite se! Neko je bio bolji od vas! Možete vi to i bolje... #selfi

Mina Radovanović

U svakom svetskom muzeju, neizostavni deo iskustva jeste suvenirnica na samom kraju posete, gde možemo prisustvovati savršenoj katastrofi pretvaranja umetničkog dela u #proizvod koje ga u određenim slučajevima (posebno moderne i savremene umetnosti) pretvara u parodiju samog sebe.

Nikolina Radaković

Naslovna strana novina NOVO POKOLJENJE*OVOJA VRATA #ZATVARA I POSLEDNJI MUZEJ NA SVETU. DANAS JE POSLEDNJA ŠANSA DA SE OBIĐE. GOOGLE MEET LINK ZA DOGAĐAJ NA DNU STRANICE. Naravno, samo u fizičkom smislu, svi predmeti baštinjenja su digitalizovani i mogu se pogledati na sajtu svakog muzeja.

Sofija Buzadžić

Da mi je da mogu da poručim bilo koji muzej, da ga lepo projektujem kao hologram u kući, pa ko čovek da ga obiđem, danas, sutra, svaki dan... A šta ako na kraju muzej stvarno bude dostupan u dnevnoj sobi? Ljudi neće više ići fizički u muzej? ... Ma nema šanse... #museumondemand

Stanislava Savić

Odlična manifestacija, omogućava velikom broju posetilaca da obiđe razne muzeje što istovremeno pravi i problem, potrebno je sačekati da se razide masa kako bi se uslikali. #MoćSelfija vs #NoćMuzeja

Teodora Stevanović

Udovoljiti publici, to je cela mudrost. RIP klasičnoj zainteresovanosti za prošlost ili nedajbože učenju o nečemu novom, važno je animirati posetioce.
#makeupbypompadour

Vedrana Bogdanović

Budućnost o kojoj treba da pričamo već je stigla i ogleda se u komparaciji redova ispred muzeja u odnosu na redove ispred tržnih centara. #Prioriteti

Viktorija Tanasković

Da, muzeji jesu mesta koja posetioce podstiču na kontemplaciju, kreativnost, na intelektualni i emocionalni razvoj, ali časovi joge u muzejima mi jedino govore da muzeji prolaze kroz krizu identiteta. #identitet

Maja Mijović

Museums training to understand and use social media to attract GenZ

Dunja Aleksić

Otvaranje muzeja motivacije odloženo je za kraj naredne godine usled nepredviđenih problema i generalne nezainteresovanosti tima koji radi ovaj projekat. Posle toga, ostalo je još samo da se napravi #MuzejNištavila

BELINE JUČERAŠNJEG SUTRA ILI MUZEOLOŠKA SOTIJA O PREDBUDUĆEM VREMENU

Piše
Milan Popadić

Zurimo u belinu budućnosti, očekujući da ćemo se u njoj prepoznati. No, budućnost će biti bela i lična koliko i „Beli album” Bitlsa. To možda kvvari iluziju, ali ne potcenjuje život. Ideja „muzealnosti”, zatrpana u skladištu savremenih muzealnih koncepcija, ipak nam i dalje pouzdano govori o tome. Prebuduće vreme nije purgatorijum, čistilište u kome se razdvajaju putevi prokletih i blagoslovenih. Prebuduće vreme je prostor istraživanja i delovanja.

1. „Prava se sastoji od beskrajnog broja tačaka; ravan od beskrajnog broja pravih, zapremina od beskrajnog broja ravni; hiperzapremina od beskrajnog broja zapremina... Ne, ovaj *more geometrico* zbilja nije najbolji način da započnem pripovest“, piše Borges, započinjući *Knjigu od peska*, sredinom sedamdesetih godina dvadesetog veka. „U pravu si“, kaže mu Ričard Hamilton, dizajnirajući „Beli album” *Bitlsa* sredinom šezdesetih. „Pusti geometriju, drž’ se aritmetike“, dodade i usput ubedi Pola Mekartnija da se svaki primerak „Belog albuma” numeriše rednim brojem. „Super“, reče Pol i ubedi Hamiltona da u omot, beo – kao da je opran onim što čini da vaše belo bude stvarno belo – utisnu, takoreći *blindruknu*, logotip *Bitlsa*. „Može“, reče Hamilton, „ali

to je to – sve ostalo ima da bude kako ja odredim.“ „*Bello*“, reče Pol iako Mekartni nije govorio italijanski. Odoše kod direktora Izdavačke kuće EMI koji reče „može“, jer: 1) to je jedina reč koju su izdavači smeli da izgovore pred *Bitlsima* još od slučaja kompanije *Decca* (koja je prvo rekla „ne može“, a onda „ups!“); 2) konačno nešto jednostavno i jefitino, 3) direktor Izdavačke kuće EMI nije znao da belo nije samo belo.

Tako je i direktor izdavačke kuće rekao „ups!“ kada je shvatio da će omot „Belog albuma” morati da se štampa na tri različita mesta. Zbog specifičnosti dizajna u jednoj štampariji otisnuti su rikna i unutrašnje strane, u drugoj su utisnuti logotipi i numeracija, a u trećoj su svi elementi povezani i

Rutherford Čang (Rutherford Chang),
Mi kupujemo bele albume
Recess Gallery, New York, 2013.
Izvor <http://rutherfordchang.com/white.html>

potom odaslani na četvrto mesto, u fabriku gde su se štampale ploče. Album se pojavio 1968. godine, a nakon dve godine i tromilionskog tiraža, EMI je prestao da numeriče primerke, a utisnuti logo zamjenjen je sivim ispisom.

Uostalom, te 1970 (ta-na-na-na-nana, ta-na-na-na-nana...) ni *Bitlse* nije više bilo briga za *Bitlse*. Ipak, Hamilton je uspeo u svom naumu – da personalizuje svaki primerak milionske serijske proizvodnje.

2.

Ako sada pređemo s izmišljenih na dokumentovane razgovore, poslušajmo o čemu su, u njujorškoj galeriji *Recess* početkom 2013. godine, pričali fotograf Ejlton Paz i umetnik Raderford Čang.

Paz: Pokušavam da otkrijem da li ste kolekcionar ploča, ljubitelj muzike ili umetnik koji pravi umetničko delo sa predmetom koji je slučajno „Beli album“ *Bitlsa*? Možete li to da objasnite?

Čang: Pravim umetničko delo koristeći „Bele albume“ kao materijal. Ali proces takođe uključuje prikupljanje ploča i slušanje muzike.

Paz: Da li kupujete druge ploče osim „Belog albuma“ za svoj umetnički projekat?

Čang: Povremeno kupujem druge ploče, ali ne smatram ih delom svoje kolekcije. „Sakupljam“ samo „Bele albume“.

Paz: Kako ste došli na ideju da sakupljate prvo izdanje „Belog albuma“? I zašto baš prva izdanja?

Čang: Počeo sam da sakupljam „Bele albume“, jer svaki primerak priča priču. Svaki je jedinstveno ostario tokom poslednja pola veka. Tiraž iz 1968. godine bio je numerisan, što bi sugerisalo da je reč o ograničenom izdanju, iako ono prelazi tri miliona primeraka...

I tako dalje i tako dalje. Razgovor se vodi povodom Čangove izložbe *Otkupljujemo „Bele albume“* (*We Buy White Albums*), koja se nakon Njujorka 2014. godine preselila u zavičaj *Bitlsa*, Liverpool. Koncept je ostao isti i jednostavan je poput Hamiltonovog dizajna. Čang otkupljuje primerke „Belog albuma“ i njegova zbirka trenutno sadrži 2800 komada.

Prošlost, sadašnjost i budućnost – koje u fizici gotovo da ne postoje, već postoji samo konitnuum vremena – zapravo su kulturne kategorije. Jedno od njih, futur II, moglo bi se nazvati i muzealno vreme. Futur II, koji sasvim anahrono i poetski pravedno prethodi futuru I, uči nas da budućnost zavisi od nečega što se u našem jeziku zove „prebduće“ vreme. To je vreme u kome izvire muzealnost. A „muzealnost se ne može međutim niti direktno, a niti odmah identifikovati“.

Hamiltonov koncept personalizacije serijske proizvodnje nakon pet decenija (nakon takozvane istorijske distance) doživeo je potpuni procvat. Nijedan primerak nije isti, kao što im nisu isti ni serijski brojevi. Belina se od primerka do primerka menjala u proteklih pedeset godina, tako da kada Čang poređa stotinak omota na zid galerije, oni ne stvaraju monohromatsku kompoziciju, već mozaičko titranje faseta formata LP ploče. Retko koji je ostao beo, uglavnom su beličasti, bežkasti, žučkasti, boje bele kafe sa više ili manje mleka (šećer po želji), boje slonovače ili sedefa ili njihovih imitacija, boje noktiju nikotinskih zavisnika, dečjeg pudera (za guzu), pudera za odrasle (za nos), boje snega u podnožju drveta pored koga je prošao pas, boje sijamskih mačaka, ovnujskog runa, mladog ili starog kajmaka, boje pušlica svih vrsta... Ako im pridemo bliže, videćemo i razne detalje: krugove od šoljica kafe, mrlje od hrane i pića, brojne napise i crteže, poruke i žvrljotine, tragove vlage i delove oprljene vatrom, poderotine i posekotine..., a šta bi sve CSI ekipa tu našla, ne može ni da se zamisli (u stvari može, ali ne moramo baš sve ni da znamo). U svakom slučaju, nekadašnja belina „Belih albuma“, pružajući prikaz beskraja životnih iskustava, čini da vreme postaje vidljivo. Zvuči li nam to poznato? Da li je to bio Hamiltonov naum?

3.

„Halo, je li to gospodin Hamilton?“

„Ne.“

„A ko je to?“

„Ja sam pobedio postavu obojenog neba, zde-
rao je i napravio vreću, i u nju smestio boje i sve-
zao. Plovite! Beli slobodni bezdan, beskonačnost
je pred vama.“

„Uh, dobro, izvinite...“

„Ništa, ništa, sve je u redu, do svidanija“, reče
Maljevič i spusti slušalicu.

4.

Karlo Roveli, italijanski fizičar, u šarmantnom
eseju pod naslovom „Poredak vremena“ upoznaje
nas sa sumnjama savremene nauke u opravdanost
postojanja koncepta vremena. U naučnom kontek-
stu, vreme se pretvorilo u „prazan, vetrovit pejzaž
gotovo lišen svakog traga temporalnosti“, smatra on
i predlaže da se razmotri mogućnost „sveta bez vre-
mena“. Pa, ipak, a u sličnom tonu nastavlja i Roveli,
vreme nije samo fizička kategorija. Ono je ponajpre
proizvod kulture. Prošlost, sadašnjost i buduć-
nost – koje u fizici gotovo da ne postoje, već posto-
ji samo konitnuum vremena – zapravo su kultur-
ne kategorije. Instrumenti koje je čovek smislio, kao
što je smislio busolu, da bi se orijentisao. Kao što
je smislio i jezik da bi se sporazumeo. Otuda i sva
prošla, sadašnja i buduća vremena. Jedno od njih,
futura II, moglo bi se nazvati *muzealno* vreme. Ako
bismo u pravom trenutku upalili televizor, dok traje
on-lajn škola, mogli bismo saznati da se futura II gra-
di se tako što se na prezent pomoćnog glagola *biti*
doda radni ili trpni glagolski pridev glagola koji se
menja. Futura II, koji sasvim anahrono i poetski pra-
vedno prethodi futuri I, uči nas da budućnost zavi-
si od nečega što se u našem jeziku zove „prebuda-
će“ vreme. To je vreme u kome izvire muzealnost.
A „muzealnost se ne može međutim niti direktno, a
niti odmah identifikovati. Spoznaji muzealnosti pri-
bližavamo se postepeno, prema tome kako se naša
spoznaje produbljuje i kompletira“, reče Stranski,
držeci se po strani u ovom tekstu.

5.

Stoga i zurimo u belinu budućnosti, očekuju-
ći da ćemo se u njoj prepoznati. No, budućnost će
biti bela i lična koliko i „Beli album“ *Bitlsa*. To mož-
da kviri iluziju, ali ne potcenjuje život. Ideja „mu-
zealnosti“, zatrpana u skladištu savremenih muze-
alnih koncepcija, ipak nam i dalje pouzdano govori
o tome. Prebudaće vreme nije purgatorijum, čisti-
lišta u kome se razdvajaju putevi prokletih i blago-
slovenih. Prebudaće vreme je prostor istraživanja
i delovanja.

No zaslepljeni belinom u koju zurimo izgleda da
smo nekog zaboravili i to na samom početku teksta.
Pa, dobro, izvolite. „Marko Aurelije ponavlja: 'Ko je
video sadašnjost, video je sve: ono što se dogodi-
lo u nedokučivoj prošlosti i ono što će se dogoditi u
budućnosti' (*Razmišljanja*, šesta knjiga, 37). U vre-
menima napretka pretpostavka da je čovekov život
nepromenljiv i stalna veličina može da nas rastuži
ili naljuti; u vremenima nazadovanja (kao što je ovo
naše) ona predstavlja obećanje da nikakvo bešča-
šće, nikakva nevolja i nikakav diktator neće moći da
nas osiromaše ili dokrajče“, konačno Borhes dođe
do reči, menjajući ploču i zavrtevši *Kružno vreme*.

Prošlost, sadašnjost i budućnost – koje u fizi-
ci gotovo da ne postoje, već postoji samo konitnu-
um vremena – zapravo su kulturne kategorije. Jed-
no od njih, futura II, moglo bi se nazvati *muzealno*
vreme. Futura II, koji sasvim anahrono i poetski pra-
vedno prethodi futuri I, uči nas da budućnost zavi-
si od nečega što se u našem jeziku zove „prebuda-
će“ vreme. To je vreme u kome izvire muzealnost.
A „muzealnost se ne može međutim niti direktno, a
niti odmah identifikovati. ¶

#EMOTIVNI MUZEJI

Piše
Tatjana Kevedo*

*Zajedno smo jači, 2020.
je bila godina stalnih promena,
ali smo naučili da ljubavljju i voljom
možemo učiniti bilo šta.*

Volonteri
Muzeja savremene umetnosti
u Bogoti, 2020.

* Tatjana Kevedo (Tatiana Quevedo), muzeolog Univerziteta Eksternado u Kolumbiji, koordinator Odeljenja za edukaciju u Muzeju savremene umetnosti u Bogoti, bavi se pitanjima inkluzivnog rada u zajednici.

OSTANI KOD KUĆE bio je najviše korišćeni # na početku pandemije, pa su tako i muzeji otišli kući. Strah i jeziva neizvesnost naše neposredne budućnosti bili su prisutni u mislima svih nas.

I pored toga, reagujemo kao zajednica. Iako su muzejske zgrade bile u fizičkom smislu prazne, osmišljeni su novi procesi, a kreativnost je stavljena u službu društva kako bi nas pratila kroz digitalne platforme.

Bez obzira na „socijalnu distancu“, živeli smo zajedno tugujući, dok smo istovremeno učili kako da putem video-poziva slušamo i grlimo jedni druge, svoje komšije i ljude iz drugih krajeva sveta.

Naše emocije su išle gore-dole, kao i društvene nejednakosti, i tako smo između ponovnog osmišljavanja i borbe da pođemo napred, krenuli u susret 2021. godini. Koje značajno iskustvo naše neposredne prošlosti i sadašnjosti će nam dopustiti da razmišljamo o budućnosti? Da li je to možda bol ili nestabilnost? Možda i jeste tako, ali su jednako značajni bili empatija i zajednički rad koji su muzeji sačuvali unutar svojih zajednica.

Kada se sve ovo uzme u obzir: da li su emocije elemenat na čiji značaj nam je ukazala pandemija? Zar nam svima ne treba jaka uteha? Da li bi, u tom smislu, „emotivno kuratorstvo“ ili izložba bili mogući? Da li može da se iznenada pojavi muzeografija koja bi učinila da se publika oseća kao da je ispod ćebeta koje je štiti i pruža joj utočište? Ili, zašto da ne, da li bi odeljenja za edukaciju mogla da ponude radionice u kojima se zajednica sreće sa drugima i koristi baštinu ili kolekciju kako bi je interpretirala u pravcu mogućeg emotivnog upravljanja?

Da li bismo mogli da zamislimo emotivni muzej? Ovo pitanje možda je jedna od opcija za budućnost. Hajde da ne čekamo još neku pandemiju da naučimo kako da upravljamo svojim ličnim i društvenim emocijama. Hajde da počnemo sada! Tuga ne čeka, ne čeka ni nada.

Budućnost muzeja je budućnost zajednice, budućnost svih, budućnost naših srca. ♡

Kada se sve ovo uzme u obzir: da li su emocije elemenat na čiji značaj nam je ukazala pandemija? Zar nam svima ne treba jaka uteha? Da li bi, u tom smislu, „emotivno kuratorstvo“ ili izložba bili mogući? Da li može da se iznenada pojavi muzeografija koja bi učinila da se publika oseća kao da je ispod ćebeta koje je štiti i pruža joj utočište?

Zid: tela, sećanja i međusobna naklonost, radionica slikanja murala za osobe sa ili bez oštećenja vida.

Inkluzivni i interaktivni podkast.

Sastanak volontera, Muzej savremene umetnosti u Bogoti, 2020.

BUDUĆNOST JE U PROŠLOSTI PROŠLOST JE U SADAŠNOSTI SADAŠNOST NAM IZMIČE

Piše
Nikola Krstović

Zvanične definicije muzeja oko kojih smo se usaglašavali, a poslednji put 2007. godine, oslikavale su jednu viziju razvoja muzeja od prosvetiteljstva do kraja drugog milenijuma i naše evropocentrično, kolonijalno, belачko, preovlađujuće nacionalno, previše muško, preozbiljno i odraslo, oslonjeno na principe dobrostojećih, poimanje muzeja kao zgrade i institucije, alata i sredstva za prosvetljenje, oblikovanje kolektivnih dogmi i dominantnih narativa.

Naslov ovog teksta svakako izmiče. Kada u nove kratke podnaslove dodamo reč „muzej“ (po sopstvenoj volji i nahodanju), ipak se ukazuje nekakav smisao. Jer, ideja da izmestimo poimanje muzeja izvan koncepta vremena (čitaj večnosti) jednaka je ideji da slona smestimo u kutiju šibica. A realnost je da imamo i slona i šibicu. I imperativ da se bavimo oboma.

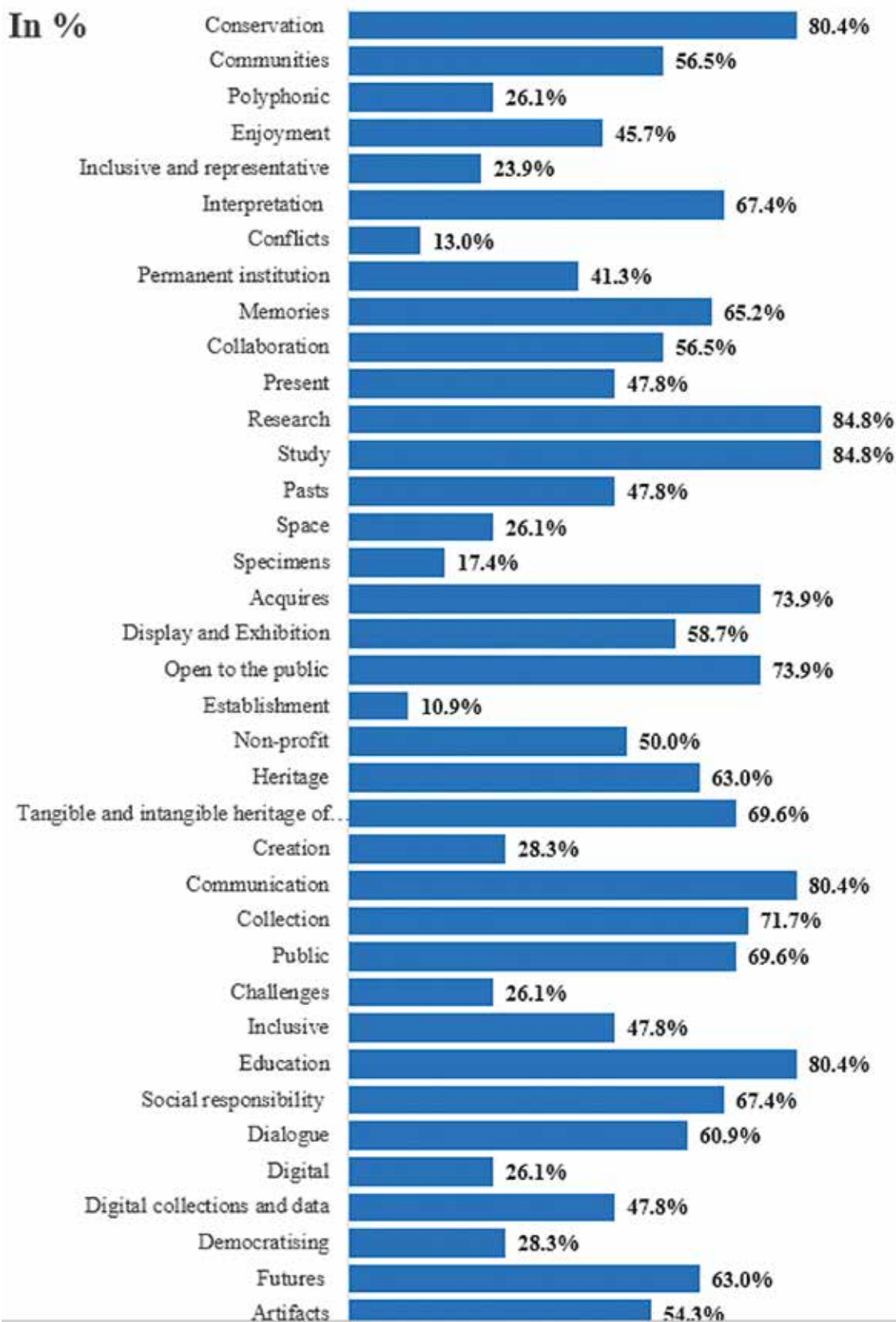
Ako u formulu dodamo i zamenicu „čija“ (sve su vremenske odrednice ženskog roda, baš kao i sve četiri dominantne humanističke discipline), stvar se komplikuje identitetskim pitanjima. Čija je naša budućnost? gotovo je jednako validno koliko i *Čija je naša prošlost?* Možda bismo odgovor pronašli u *Čija je naša sadašnjost?*, ali ta je sadašnjost uslovljena „tako jednostavnim“ povezivanjem sa (projektovanom) prošlošću i istom takvom budućnošću. Ako

je ovo postulat, sve nam izmiče. Tumaramo, nismo u pravu čak i kada jesmo, jesmo u pravu iz inata, ili iz enormnog individualnog entuzijazma. Preciznije, profesija nam je aluzivna, ili nedovoljno izgrađena. Mir pripada pravu i pravnicima, rat vojnicima, kriminal kriminalcima, zdravlje medicini i lekarima, spasenje religijama i sveštenicima, obrazovanje prosveti i učiteljima... Nasmehaćemo se verovatno na ideju da sloboda i demokratija pripadaju politikama i političarima. Je li nešto ostalo od života? Pa, pamćenje.

Najefikasnija laboratorija za „pakovanje“ slona, iz perspektive naše sadašnjosti, jeste muzej. Međutim za to „pakovanje“ potrebni su aparati, metodologije, hemikalije, pokušaji i promašaji, eksperimenti i aksiomi, formule i pretpostavke, potrebni su stručnjaci, njihova znanja i veštine.

U suprotnom deluju krijumčari slonovače.

In %

Da li je predlogom nove definicije i spiskom reči, koje više podsećaju na ustav nego na muzejsku delatnost, muzej postao nešto drugo? Zapravo ne. Samo je izmešten fokus – umesto mesta saopštenja, muzej bi trebalo da bude mesto razmene.

Tu smo – između tri vremenska/kulturna konstrukta: Prošlosti, Sadašnjosti i Budućnosti. Umesto bilo kakve analize priložen je procentualni prikaz identifikovanja sa ključnim rečima iz obe definicije. Kada izađu konačni rezultati nacionalnih komiteta (zasada nam još nisu poznati), videćemo gde smo u odnosu na globalne tendencije.

Kakva profesija, takva definicija

Zvanične definicije muzeja oko kojih smo se usaglašavali, a poslednji put 2007. godine, oslikavale su jednu viziju razvoja muzeja od prosvetiteljstva do kraja drugog milenijuma i naše evropocentrično, kolonijalno, belaćko, preovlađujuće nacionalno, previše muško, preozbiljno i odraslo, oslonjeno na principe dobrostojećih, poimanje muzeja kao zgrade i institucije, alata i sredstva za prosvetljenje, oblikovanje kolektivnih dogmi i dominantnih narativa.

Predlog iz 2019. godine suočio nas je sa drugačijim viđenjem i našim profesionalnim strahovima, anksioznostima i strepnjama (pred budućnošću), od kojih su najjači, čini se, gubitak privilegija autoriteta i vlasništva nad znanjem. Uloga muzejske ustanove ili, tačnije, muzejskog delovanja izmestila se u sferu političkog i ideološkog, atmosferu agore, a muzej je bliži poziciji misionara, vizionara, aktiviste... Otu- da vapaji za onim što je već trebalo da smo osvojili prosvetiteljstvom i obrazovanjem: *demokratizacija, inkluzija, višeglasje, kritički dijalog, bavljenje konfliktima i izazovima današnjice, odgovorno staranje, raznolika pamćenja, buduće generacije, garant jednakih prava, jednak pristup, svi ljudi*. Ali nismo.

Da li je predlogom nove definicije i spiskom reči, koje više podsećaju na ustav nego na muzejsku delatnost, muzej postao nešto drugo? Zapravo ne. Samo je izmešten fokus – umesto mesta saopštenja, muzej bi trebalo da je mesto razmene.

Konačno, čak i ako se ništa ne (re)definiše, ostaje svest i znanje da se moglo. To je siguran pokazatelj da muzeje već posmatramo drugačije. Slon neće uskoro postati ni manji ni lakši. Ali možda smo se prevarili sa kutijom šibica.

Tu smo – između tri vremenska/kulturna konstrukta: Prošlosti, Sadašnjosti i Budućnosti. Umesto bilo kakve analize priložen je procentualni prikaz identifikovanja sa ključnim rečima iz obe definicije. Kada izađu konačni rezultati nacionalnih komiteta (zasada nam još nisu poznati), videćemo gde smo u odnosu na globalne tendencije. Ali, onda ide teži deo posla: sve ključne reči staviti u kontekst definicije. O tome ćemo morati nekom drugom prilikom. ♣

ZAKON O MUZEJSKOJ DELATNOSTI

Izazovi donošenja i perspektive sprovođenja

Piše

Tijana Pakovljević Bugarski

Nakon gotovo pola veka, na predlog Ministarstva kulture i informisanja RS, Narodna skupština Republike Srbije je usvojila Zakon o muzejskoj delatnosti (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 35 od 8. aprila 2021) koji će početi da se primenjuje od oktobra 2021. godine. Tekst zakona pisan je sa idejom da se na jednom mestu sakupi i pravno uobliči sve ono što je bilo dobra praksa muzeja u sprovođenju muzejske delatnosti i da se istovremeno kroz uvođenje novih praksi stvore uslovi za unapređenje rada srpskih muzeja.

Nakon Drugog svetskog rata, na snazi su bila dva zakona koja su uređivala oblast muzejske delatnosti. Zakon o muzejima (*Službeni glasnik Narodne Republike Srbije*, br. 4/51), koji je stupio na snagu 25. januara 1951. godine i prestao da važi donošenjem drugog Zakona o muzejima (*Službeni glasnik Socijalističke Republike Srbije*, br. 30/68), usvojenog 28. jula 1968. godine. Ovaj zakon prestao je da važi 1977. godine donošenjem Zakona o zaštiti kulturnih dobara (*Službeni glasnik Socijalističke Republike Srbije*, br. 28/77) i posle toga nikada nije donet specijalizovani zakon za oblast muzejske delatnosti.

Tokom poslednjih decenija, muzeji u Republici Srbiji delovali su u skladu sa Zakonom o kulturnim dobrima koji je usvojen 1994. godine. On je doneo značajan napredak u oblasti izučavanja, zaštite i očuvanja kulturnog nasleđa, ali je bio opšti propis koji uređuje zajednička pitanja zaštite kulturnih dobara (arhivistiku, muzeologiju, staru i retku knjigu, nepokretna kulturna dobra i kinoteku). Međutim, ovaj zakon je vremenom terminološki zastareo i pritom ne uređuje brojna pitanja koja su od značaja za rad muzejskih ustanova i primenu dobre prakse u skladu sa tendencijama savremene muzeologije. Kako su se u poslednjih dvadeset i pet godina

društveno-političke okolnosti temeljno promenile, postalo je neophodno novim zakonom urediti ovu oblast i uskladiti je sa pravnim sistemom Republike Srbije.

Prvi pokušaji da se napiše Zakon o muzejskoj delatnosti datiraju još od prvih godina 21. veka. Od tada je formirano nekoliko radnih grupa i na osnovama njihovog rada nastalo je nekoliko nacрта, ali oni nikada nisu stigli do faze ulaska u proceduru za javnu raspravu. Krajem 2019. godine formirana je nova radna grupa koja je započela rad na tekstu zakona, ali je on ubrzo prekinut zbog izbijanja pandemije. Nastavljen neko vreme u virtuelnom svetu, kroz elektronsku komunikaciju, rad je aktiviran u novembru 2020. godine. Krajem 2020. godina usaglašen je nacrt čiji je tekst ušao u proceduru javne rasprave. Radnu grupu su činili stručnjaci iz različitih oblasti muzejske delatnosti: dr Tijana Palkovljević Bugarski, upravnica Galerije Matice srpske, Ivana Dorčić, sekretar Narodnog muzeja u Beogradu, dr Nikola Krstović, docent, saradnik Centra za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Danijela Filipović, kustos, koordinator Centra za nematerijalno kulturno nasleđe pri Etnografskom muzeju u Beogradu i tadašnji pomoćnik direktora za programsku delatnost Etnografskog muzeja u Beogradu, Slađana Bojković, muzejski savetnik Istorijskog muzeja Srbije, mr Tijana Stanković Pešterac, viši kustos i direktor Muzeja Vojvodine, Gordana Stevanović, viši savetnik u Ministarstvu kulture i informisanja RS, i Sanja Grujičić Cupać, savetnik u Ministarstvu kulture i informisanja RS. Sonja Zimonić, posebni savetnik ministra kulture i informisanja RS, učestvovala je u početnim fazama rada.

Javna rasprava o Nacrtu zakona o muzejskoj delatnosti sprovedena je u periodu od 15. januara do 4. februara 2021. godine i u okviru nje održana su tri okrugla stola u Novom Sadu, Nišu i Beogradu. Okruglim stolovima prisustvovalo je ukupno 107 predstavnika muzejskih ustanova, pokrajinskih i gradskih organa, reprezentativnih društava, udruženja, kao i predstavnika Odbora za kulturu Narodne skupštine Republike Srbije. Rasprave su u svakom od gradova bile drugačije i ukazale su na različite potrebe, probleme i zahteve muzejske

Javna rasprava u Novom Sadu,
Galerija Matice srpske, 18. januar 2021.

Javna rasprava u Nišu,
Oficirski dom, 25. januar 2021.

Javna rasprava u Beogradu,
Dom Narodne skupštine, 29. januar 2021.

zajednice. Dijalog je bio otvoren, dinamičan i pomogao je članovima Komisije da sagledaju propuste i mogućnosti unapređenja zakona kako kroz razradu pojedinih članova, tako i kroz dodavanje novih.

Tokom javne rasprave pristiglo je ukupno 147 pisanih primedbi ustanova, institucija, udruženja i pojedinaca. Komisija je razmatrala pristigle prijave, prihvatila najveći deo sugestija koje su bile u službi unapređenja i poboljšanja teksta, dok je samo jedan manji deo njih odbijen. Dopunjen i izmenjen tekst poslat je na usaglašavanje sa zakonodavstvom i drugim ministarstvima i nakon usvajanja Vlade upućen Skupštini Republike Srbije. Zanimljivo je

Ovim zakonom je prvi put ograničeno i propisano korišćenje termina „muzej“ radi sprečavanja zloupotrebe, a naziv Narodnog muzeja u Beogradu promenjen je u Narodni muzej Srbije kako bi se istakla njegova centralnost.

Možda najveća novina jeste formiranje muzejske mreže i definisanje uloge i međusobnih nadležnosti centralnog, matičnih i teritorijalno nadležnih muzeja, koji imaju zadatak da zajedničkim radom povežu sve muzejske ustanove na čitavoj teritoriji države i umreže ih u celovit sistem.

da u proceduri usvajanja nije bilo amandmana i da je rasprava o njemu, u kojoj su aktivno učestvovali poslanici srpskog parlamenta, trajala dinamičnih osam sati.

Konačno, nakon gotovo pola veka, na predlog Ministarstva kulture i informisanja RS, Narodna skupština Republike Srbije je usvojila Zakon o muzejskoj delatnosti (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 35 od 8. aprila 2021) koji će početi da se primenjuje od oktobra 2021. godine.

Tekst zakona pisan je sa idejom da se na jednom mestu sakupi i pravno uobliči sve ono što je bilo dobra praksa muzeja u sprovođenju muzejske delatnosti i da se istovremeno kroz uvođenje novih praksi stvore uslovi za unapređenje rada srpskih muzeja. Značajan pomak učinjen je u preciziranju termina i definicija važnih za ovu oblast, kao i u jasnom opisu muzejske delatnosti i muzejske građe. Ovim zakonom je prvi put ograničeno i propisano korišćenje termina „muzej“ radi sprečavanja zloupotrebe, a naziv Narodnog muzeja u Beogradu promenjen je u Narodni muzej Srbije kako bi se istakla njegova centralnost. Možda

najveća novina jeste formiranje muzejske mreže i definisanje uloge i međusobnih nadležnosti centralnog, matičnih i teritorijalno nadležnih muzeja, koji imaju zadatak da zajedničkim radom povežu sve muzejske ustanove na čitavoj teritoriji države i umreže ih u celovit sistem. Novina je i ustanovljavanje Muzejskog saveta Srbije kao tela koje zastupa interese celokupne muzejske zajednice i doprinosi boljem, kvalitetnijem i uspešnijem razvoju muzejske struke i ustanova. Namera je da on bude sastavljen od uglednih muzejskih stručnjaka izabranih na predlog Ministarstva kulture i informisanja RS, strukovnih udruženja, centralnog muzeja, matičnih i teritorijalno nadležnih muzeja.

Posebna pažnja posvećena je muzejskim stručnjacima tj. definisanju muzejskih profesija i mogućnostima stručnog usavršavanja i napredovanja. Takođe, dopunjeni su uslovi za izbor direktora u odnosu na Zakon u kulturi, te je predviđeno da je za izbor direktora muzeja neophodno 5 godina iskustva rada u muzeju i položen stručni ispit. I konačno, propisani su uslovi za čuvanje i obezbeđivanje muzejske građe, kao i za sprovođenje digitalizacije kroz jedinstveni informacioni sistem za muzeje.

Ono što predstoji je donošenje brojnih podzakonskih akata propisanih ovim zakonom koje treba da usvoji Ministarstvo kulture i informisanja RS. Upravo modernizacijom tih akata stvoriće se uslovi za kvalitetniji rad muzeja u Srbiji i njihovu transformaciju u savremene ustanove u skladu sa svetskim trendovima i praksama. Isto tako, stupanjem na snagu Zakona o muzejskoj delatnosti muzeji i galerije su u obavezi da svoju organizaciju i rad usklade s odredbama ovog zakona, da inventarišu muzejsku građu, oforme inventarne knjige, ali i da donesu čitav niz pravilnika i akata (o reviziji, akvizicijama i drugim važnim pitanjima za delatnost) kojim će formalizovati do sada sprovedene prakse.

Stoga, iako izgleda kao uspešno završen posao, donošenje Zakona o muzejskoj delatnosti pokreće nove poslove za muzejske stručnjake. On treba da podstakne muzejsku zajednicu da prepozna sve one neophodne promene koje se mogu sprovesti kvalitetnim i modernim podzakonskim aktima i pravilnicima kao mnogo fleksibilnijim formama propisa koji sprovode promene i prate aktuelne trendove struke lakše i brže od samog zakona. ♡

ATLAS MUZEJSKE PARTICIPACIJE

Piše
Katržina Jagodinska*

Atlas muzejske participacije je nova, aktivna „publikacija“ posvećena participativnim muzejskim projektima. Atlas je kreiran kako bi se na jednom mestu prikupilo znanje o projektima i programima koje sprovode poljski muzeji i na taj način učinilo dostupnim muzejskim profesionalcima, animatorima u oblasti kulture, kao i svima koji su zainteresovani. Osmišljen je kao kolekcija dobrih praksi i izvor inspiracije za dalje projekte i programe. To je veb-sajt koji se sastoji od opštih informacija o projektima, intervju sa muzejskim profesionalcima i multimedijjskih sadržaja.

Atlas je izrastao iz mog prethodnog istraživačkog interesovanja i tekućeg projekta posvećenog učešću u muzejskom radu. Tokom svog akademskog rada uradila sam serije intervju sa muzejskim profesionalcima. Ti intervju su (i biće) kritički analizirani i pojavljuju se katkad u formi citata. Zahvaljujući ovim razgovorima naučila sam mnogo ne samo o određenim projektima, već i poljima delovanja muzeja koje se stalno menjaju, novim stavovima koji se grade zarad publike, novim modelima rada sa grupama i zajednicama, novim filozofijama o tome šta i kako muzeji rade. U obilju informacija iskristalisala

se činjenica da sada imam i instrument kako bih sve te informacije učinila dostupnim široj publici. Takođe sam znala da ne postoji „mesto“ na kojem bih pohranjivala sve podatke o ovom projektu (na primer, baze podataka, vodiči, kolekcije studija slučaja). Za razliku od izložbi, edukativni i programi za javnost su najefemerniji u muzejskoj praksi – retko se proučavaju, evaluiraju, a rezultati ostaju u arhivi kao interna dokumentacija. Obično, jednom kada se okončaju, „umru“ zatpani narednim projektima. To je i osnovni razlog zbog kojeg sam se posvetila *Atlasu* – da podelim i ovekovečim informacije i dobre prakse i prezentujem ih u njihovom kontinuitetu.

Tokom 2020. godine nagrađena sam godišnjom školarinom Ministarstva kulture i nacionalnog kulturnog nasleđa kako bih izradila veb-sajt i formatirala *Atlas* koji se pojavio početkom 2021. godine.

* Dr Katržina Jagodinska (Katarzyna Jagodzińska) je docentkinja na Institutu za evropske studije, Jagelonskog univerziteta u Krakovu i urednica arhitektonskog mesečnika *Architektura & Biznes*. Usavršavala se u oblasti muzejskih studija i kulturnog nasleđa. Trenutno radi na istraživačkim projektima „Participation and the Post-Museum“ i „Atlas of Museum Participation“ koje podržava Ministarstvo kulture i nacionalnog kulturnog nasleđa.

Projekti prezentovani u *Atlasu* su veoma raznoliki: izložbe stvorene uz učešće publike, vodiči ili ture koje je dizajnirala publika, volonterski programi, kolekcije stvorene uz angažman publike, društveni arhivi i brojne, *out-of-the-box*, inicijative. Među onima koje su najinteresantnije svakako je promotivna kampanja koju su kreirali članovi Muzejskog kluba – projekat Muzeja umetnosti u Lođu. Uzimala sam u obzir ne samo projekte, već i samu „filozofiju” poslovanja muzeja. To je uobičajeni način na koji mali

povezuje sa nekolicinom muzeja. To su: Muzej Jozefa Pilsudskog u Sulejovoku (Józef Piłsudski Muzeum, Sulejówek), Muzej POLIN – Muzej istorije poljskih Jevreja u Varšavi (Museum of the History of Polish Jews), Umetnički muzej u Lođu (Muzeum Sztuki, Łódź) i Etnografski muzej u Krakovu. S druge strane, naročito Umetnički muzej u Lođu i POLIN su velike ustanove. Čak i ako imaju nekoliko participativnih projekata u svom programu, oni sprovode desetine, ako ne i stotine projekata na

Stanovnici okruga Podgorze koji su poklonili predmete Muzeju Podgorza – svečano okupljanje darodavaca prilikom prve godišnjice muzeja, 2019.
Foto: Katrzina Jagodinska

Preuzimanje scene. Polifoni manifest za budućnost – koncert koji je izveo hor zajednice POLIN (Muzej istorije poljskih Jevreja), 2019.
Foto: Katrzina Jagodinska

lokalni muzeji funkcionišu. Primer je jedan od najmanjih muzeja uključenih u *Atlas*, Muzej morskog ribarstva Nišorze. Njegovi zaposleni ne koriste termin participacije kako bi opisali svoje aktivnosti – to je za njih gotovo prirodna formula funkcionisanja koja uključuje upravljanje muzejom u saradnji sa zajednicom kroz njeno aktivno uključivanje.

Atlas nije baziran na potpunoj reprezentativnosti: on ne sadrži sve participativne projekte koji su organizovani u poljskim muzejima, iako rizikujem kada kažem da on predstavlja veliku većinu onoga što se dešavalo na poljskoj muzejskoj sceni. Kada se pogleda lista svih koji su prisutni u *Atlasu*, može izgledati da ima mnogo primera. Ipak, kada participativne projekte filtriramo kroz institucije, primetićemo da je bilo nekoliko muzeja koji su realizovali više ovakvih projekata. Odnosno, može se s pravom zaključiti da se participativna formula rada

Pokušala sam da u Atlasu uzmem u obzir čitav spektar muzeja i da pokažem da bilo koji tip muzeja i muzej bilo koje veličine, muzej u maloj sredini ili velikom gradu, može raditi na participativnim osnovama. Nema barijera na tom polju – pre je posredi otvorenost ustanove i stručnjaka.

godišnjem nivou i udeo ovakvih aktivnosti u sveukupnom njihovom delovanju je veoma mali.

U slučaju većine muzeja ovaj metoda rada pojavljuje se sporadično, najčešće kao test. U intervjuima sam pitala stručnjake šta je određeni projekat doneo muzeju i šta je muzej naučio iz tog iskustva. Uobičajeno odgovori su: da se menjao metod rada, da projektni koordinatori sada drugačije gledaju na izgradnju odnosa sa posetiocima i javnošću, čak i kada rade na sasvim drugačijim projektima.

Skreniramo portret stalne postavke – vođenja kroz izložbu čiji su domaćini bili izabrani gosti, na snimku vođenje Cecilije Malik – poznate poljske umetnice i aktivistkinje, MuFO Muzej fotografije u Krakovu, 2019.
Foto: Katrzina Jagodinska

Pokušala sam da u *Atlasu* uzmem u obzir čitav spektar muzeja i da pokažem da bilo koji tip muzeja i muzej bilo koje veličine, muzej u maloj sredini ili velikom gradu, može raditi na participativnim osnovama. Nema barijera na tom polju – pre je poredi otvorenost ustanove i stručnjaka.

Mnogi od projekata su skorijeg datuma ili su tekući, ali *Atlas* uključuje i „istorijske” projekte, među kojima je najstariji “ms3 Re:action” Umetničkog muzeja u Lođu iz 2009. godine, uz još nekoliko iz 2010. Kao po pravilu, kustosi projekata i saradnici ukazuju na Ninu Sajmon (Simon) i njenu knjigu *Participativni muzej* (2010) kao na izvor inspiracije. Važno je ipak napomenuti da su pojedini projekti u Poljskoj izvedeni pre objavljivanja ove knjige ili baš u to vreme, tako da pomenuta knjiga nije jedina koja je inspirisala kreatore ranijih projekata. Tokom mnogo godina, Kreativna obrazovna laboratorija

(Laboratorium Edukacji Twórczej), koja je funkcionisala pri Centru za savremenu umetnost u okviru dvorca Ujażdowski u Varšavi od 1989. do 2016. godine, bila je izvor najrazličitijih ideja.

Atlas beleži prakse poljskih muzeja, međutim, od 2021. godine u planu je proširenje njegovih okvira, tako da radim intervju sa muzejskim stručnjacima iz različitih zemalja koji bi trebalo da posluže kao referentna tačka za poljske muzeje. Dok su prošlogodišnji intervjui transkribovani i

Memorijski zapis – prostor za mini-prezentacije čiji su kustosi članovi zajednice okruga u kojem radi Muzej Podgorze.
Artur Vabik govori o porodici Vagner, 2019.
Foto: Katrzina Bednarcik

funkcionišu kao „publikacija” na websajtu, naredni će biti realizovani kao video-potkasti. Ovi međunarodni razgovori biće na engleskom jeziku, čime će biti dostupniji široj publici.

Ukoliko vaš muzej realizuje participativne prakse i aktivnosti, molim vas da mi se javite – biću veoma srećna da razgovaram sa vama.

Veb-sajt *Atlasa*: <https://muzeumpartycypacyjne.pl/>
Novi postovi i diskusije održavaju se na Fejsbuku: <https://www.facebook.com/MuzeumPartycypacyjne>

Atlas beleži prakse poljskih muzeja, međutim, od 2021. godine u planu je proširenje njegovih okvira, tako da radim intervju sa muzejskim stručnjacima iz različitih zemalja. Ovi međunarodni razgovori biće na engleskom jeziku, čime će biti dostupniji široj publici. ♡

PROŠLOST I SADAŠNJOST U BUDUĆNOSTI. SRBIJA U KREATIVNOJ EVROPI 2014–2020.

Piše
Dimitrije Tadić

Jedna od najvažnijih ideja glavnog programa za kulturu Evropske unije, Kreativna Evropa, jeste povezivanje. Kao jedna od ključnih reči programa, može se tumačiti putem mnoštva mogućih interpretacija i primena, a primarno se tiče tzv. „filozofije evropske saradnje“ – zajednički, ne-hijerarhijski rad na sadržajima evropskog karaktera i značaja.

Reč je o saradnji zasnovanoj na koprodukciji, što R uvek podrazumeva konstruktivnu povezanost partnera i profesionalaca uključenih u projekte, te međusobno prenošenje znanja i iskustava. Nasuprot tome stoji koncept prezentacije, koji pak označava odnos koji podrazumeva zaseban rad, poziciju onoga koji predstavlja i drugog koji prima sadržaj i, s tim u vezi, kompetitivne koncepte predstavljanja sadržaja. Upravo tu leži suštinska razlika između termina „evropska saradnja“ i „međunarodna saradnja“.

Povezivanje vidimo u insistiranju na organskoj vezi ili simbiozi različitih pristupa temama projekata: intersektorska saradnja (javni, civilni i privatni sektor), interresorna saradnja (kultura u sprezi sa drugim resorima, kao što su zdravstvo, obrazovanje, nauka, turizam), male i velike organizacije, intermedijalnost, različite umetničke forme i mediji. S tim

u vezi, razbijanje neprirodne, nametnute podele na kulturnu baštinu i savremeno stvaralaštvo veoma je dobrodošlo. Međutim, čini da to nije uvek lako. Insistiranje samih profesionalaca koji se bave kulturnim nasleđem i savremenom kulturom često ostaje utemeljeno ne samo na potrebi za sektorskim pristupom, već najpre na isticanju važnosti savremenosti ili poznavanju istorijskih okolnosti i vrednosti. Ono na šta se zaboravlja jeste jednostavna činjenica da bi prošlost i sadašnjost trebalo da služe budućnosti.

Statistike učešća Srbije u programu Kreativna Evropa pokazuju da najveći broj projekata nije moguće klasifikovati shodno tradicionalnoj podeli na projekte koji se bave kulturnim nasleđem i savremenom kulturom. U mnogim projektima se prepliću vrednosti i jednog i drugog polja. Osnovni razlog za to jeste što se većina podržanih projekata

Program Kreativna Evropa 2014-2020:
Srbija i perspektive evropske saradnje, prva konferencija Deska Kreativna Evropa Srbija,
Klub poslanika, Beograd, 2014.

Forum Kreativna Evropa 2015, Kolarčeva zadužbina, Beograd

Forum Kreativna Evropa 2017, Galerija Zvono, Beograd

fokusira na drugačije postavljene ciljeve i odrednice, kao što su npr. razvoj publike ili osećaj zajedništva i pripadnosti evropskom prostoru. Usled toga, mnogi projekti nastoje da kulturno nasleđe učine „živim“, prisutnim u društvenim zajednicama i na taj način učestvuju u kreiranju kolektivnog pamćenja, što je njihova posebna vrednost. Takođe, izraženi su savremeni pristupi realizaciji projekata: intermedijalnost, uključivanje zajednica i publike u

... muzeološka perspektiva može se primeniti i na sadržaje i teme kojima se projekti podržani programom Kreativna Evropa bave. Pojednostavljeno rečeno, program podržava inicijative recentne umetničke i kulturne produkcije, savremeno koncipirane prakse interpretacije kulturnog nasleđa, aktivističke, kritičke, interdisciplinarne, kao i one projekte koji se bave aktuelnom evropskom stvarnošću. Na taj način, ukazuje se na teme i prakse koje se ujedno mogu smatrati reprezentativnim odrednicama savremenog evropskog identiteta.

aktivnosti, korišćenje savremenih tehnologija, kao digitalnih alata – kao tehničkih pomagala, tako i u cilju (umetničkih) kreacija čiji su neodvojiv deo, a ne sredstvo. U svim projektima koji direktno ili indirektno referišu na kulturno nasleđe, naglašena je savremena interpretacija u pristupu ideji nasleđa.

Projekat Doma kulture *Studentski grad* (Hrvatska, Španija, Severna Makedonija i Srbija) *They: Live – Student lives revealed through context-based art practices* ima za cilj uključivanje studentske populacije kao učesnika u stvaranju novih, participativnih modela za razvoj mlade publike, što mogu

biti od koristi i za sve druge evropske ustanove i organizacije. Iako je fokus stavljen na savremenu umetnost, projekat podrazumeva osmišljavanje digitalnih alata društvenog, kolektivnog arhiviranja a za temu ima mnogostruke aspekte studentskog života u periodu od Drugog svetskog rata do danas. Time projekat utiče na kreiranje politika pamćenja i muzealizacije narativa studentskog života u Evropi. Projekat *MADE IN – Crafts and Design Narratives*, organizacija *Nova iskra* i *Mikser* iz Beograda (Austrija, Hrvatska, Slovenija i Srbija), povezuje tradicionalne zanatlije i savremene dizajnere, ali i kustose, u cilju kreiranja održivije vrednosti savremenog dizajna. Pored razmene znanja između profesionalaca koji tradicionalno ne saraduju, i na taj način stvaranje novih poslovnih modela i novih dizajnerskih usluga, scenarija i proizvoda, značajan segment projekta je i edukacija dizajnera i publike o materijalnom i nematerijalnom kulturnom nasleđu. Projekat *MUSE.AR* turističkog prostora Lepenski vir (partneri iz Mađarske, Hrvatske, Švedske i Češke) predlaže širu upotrebu digitalnih kolekcija muzeja i lokaliteta kulturnog nasleđa i razvoj programa digitalnog pripovedanja i drugih aplikacija radi intenziviranja iskustava posetilaca. Značajan segment projekta je povezivanje muzejskih stručnjaka i muzeologa sa različitim vrstama savremenih umetnika.

Jedan broj projekata fokusiran je ipak na interpretaciju i korišćenje kulturnog nasleđa. *Digitalne priče malih istorijskih gradova* Centra za urbani razvoj (Italija, Slovenija, Srbija), razvija potencijale malih gradova Evrope putem modela za korišćenje kulturnog nasleđa a uz pomoć digitalnih alata kojima se pričaju nematerijalne priče o infrastrukturi tih gradova. *Community as Opportunity – Creative archives' and users' network* Balkanološkog instituta SANU (Austrija, Mađarska, Češka, Hrvatska, Švedska, Finska, Estonija, Nemačka, Španija, Italija, Srbija) okuplja sedamnaest arhivskih i akademskih ustanova i povezuje ih sa društvenim zajednicama, konstruišući na taj način kolektivno (kulturno) pamćenje i zajednički evropski identitet.

Što se muzejskih projekata tiče, po uspešnosti se izdvaja njih nekoliko. *HearMe. Bringing youth and museums together* Galerije Matice srpske (Austrija,

Španija, Slovenija, Srbija) – uspostavlja i produbljuje vezu između mladih i muzeja, kritički razmatra probleme društva i globalne teme i bavi se pitanjem kako se ključna pitanja sadašnjice mogu sagledati kroz likovnu umetnost prošlosti. *Heroji koje volimo* Muzeja Jugoslavije (Poljska, Slovenija, Bugarska, Albanija, Hrvatska, Srbija) – bavi se temom socijalističkog nasleđa Evrope i povezuje ga sa savremenim umetničkim praksama, istražujući njegove društvene, estetske i ideološke fenomene. *Rizikuj promene* Muzeja savremene umetnosti Vojvodine (Holandija, Grčka, Malta, Francuska, Slovenija, Mađarska, Litvanija, Hrvatska, Velika Britanija, Srbija) – bavi se savremenim migracijama i kontinuiranim socijalnim i kulturološkim promenama u 21. veku i ima za cilj istraživanje, kreiranje, povezivanje, upoređivanje, diseminaciju i promociju savremene interdisciplinarne umetnosti, koja je u sprezi sa naukom, posebno socijalnom i primenjenom naukom i informatičko-komunikacionim tehnologijama. *Izvođenje muzeja*, takođe Muzeja savremene umetnosti Vojvodine (Hrvatska, Slovenija, Španija, Srbija) – tiče se komuniciranja muzejskih kolekcija i reevaluacije resursa i metoda rada muzejskih ustanova u cilju razvoja publike.

U kolektivnoj svesti prepoznajemo različite, distinktivne slike koje o Evropi već imamo – skandinavski dizajn, savremena kultura i kultura mladih (Barselona, Berlin), gastronomija (italijanska pasta, francuski sirevi ili *foie gras*, švajcarska i belgijska čokolada, bečke poslastice), kulturno nasleđe (*château*-i, arhitektura Praga ili italijanskih i španskih baroknih gradova), amblemski gradovi (Pariz, Rim, Amsterdam), kultivisani predeli (drvene kuće sa kosim krovovima i krave na Alpima, kamene kuće u bretonskom pejzažu, italijanske vile na jezeru Komo). Međutim, muzeološka perspektiva može se primeniti i na sadržaje i teme kojima se projekti podržani programom Kreativna Evropa bave. Pojednostavljeno rečeno, program podržava inicijative recentne umetničke i kulturne produkcije, savremeno koncipirane prakse interpretacije kulturnog nasleđa, aktivističke, kritičke, interdisciplinarne, kao i one projekte koji se bave aktuelnom evropskom stvarnošću. Na taj način, ukazuje se na teme i prakse koje se ujedno mogu smatrati reprezentativnim

odrednicama savremenog evropskog identiteta. Svi projekti počivaju na postulatima i smernicama evropske javne i kulturne politike: participativnost i pravo građana da aktivno učestvuju u procesu donošenja odluka i kreiranju kulturnih sadržaja, demokračičnost i transparentnost procedura, ljudska prava, jednakost i uvažavanje pojedinaca, rodna ravnopravnost i drugo. Insistira se na kulturi dijaloga, povezivanju i saradnji, društvenoj inkluziji nasuprot govoru mržnje, izazivanju društvenih podela (po pravilu kolektivnim emotivnim reakcijama koje su uvek suprotne sopstvenim interesima, činjenicama i racionalnom odlučivanju) i neproduktivnom, destruktivnom odnosu prema aktuelnoj stvarnosti. ♣

TRANSFORMATIVNE SNAGE UMETNOSTI U MUZEJU I SVAKODNEVNICI

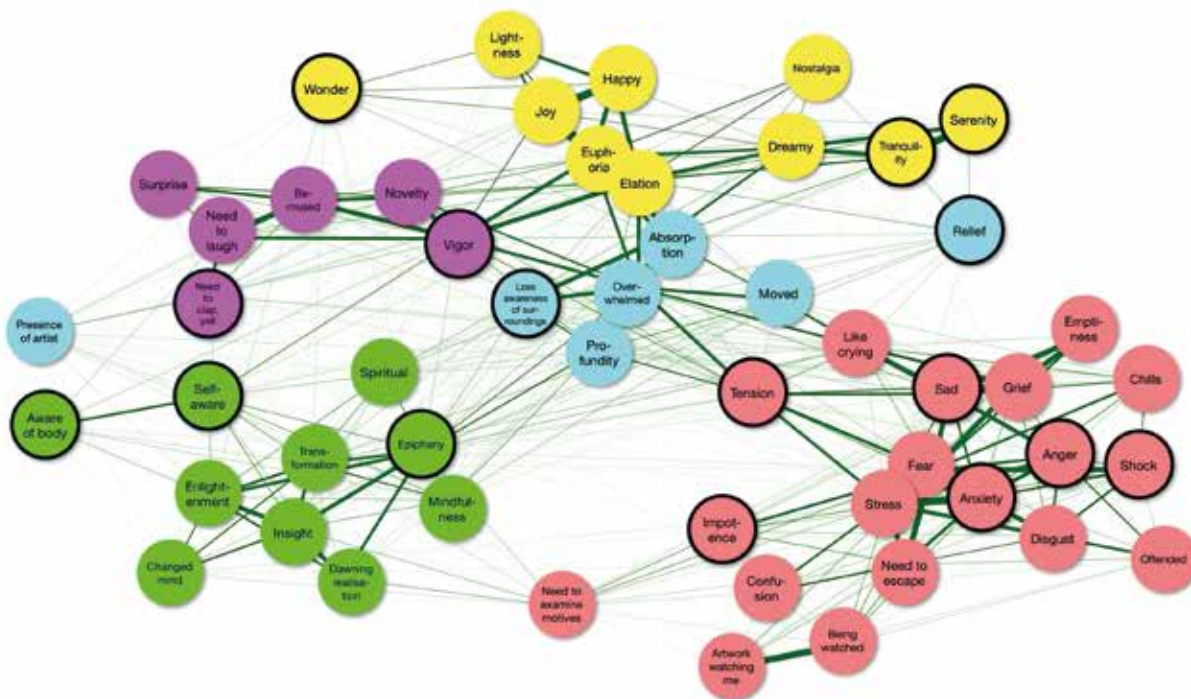
Piše
Milan Đorđević

Pitanje da li umetnost ima moć da podstakne promene u načinu razmišljanja i stavovima pojedinaca i zajednice u celini ipak je ostalo neistraženo – makar na empirijskom planu. Grupa istraživača s vodećih univerziteta i naučnoistraživačkih organizacija u Evropi, aktivnih u različitim disciplinama – od psihologije i neuronauka do teorije umetnosti, filozofije i menadžmenta u kulturi, zajedno će u okviru četvorogodišnjeg projekta Horizont2020 ARTIS (Art and Research on Transformations of Individuals and Societies¹), ispitivati šta je u osnovi transformativne snage umetnosti.

Rasprave o svrsi savremene umetnosti, tj. o tome da li umetnost može i da li bi trebalo da utiče na promene društva i pojedinca, na koje načine to čini i da li ima kapaciteta da u okviru postojećih društvenih sistema pokrene debatu ili doprinese društvenoj razmeni, do sada su najpre vođene u okviru teorije i filozofije umetnosti. Savremene perspektive o ulozi umetnika i umetnosti utemeljene su na očekivanjima da umetnost treba da aktivno doprinosi društvenoj promeni (na primer, da potpomaže društvenu inkluziju, interkulturni dijalog, da promovise demokratske vrednosti). Takva definicija uloge umetnika zahteva savremenu praksu koja je dijaloška, kolaborativna i interdisciplinarna, koja se, dakle, bavi političkim, društvenim, zajedničkim pitanjima.

Iako je tema društvene uloge i mesta umetnosti jedna od centralnih za oblast filozofije i teorije umetnosti, pitanje da li umetnost ima moć da podstakne promene u načinu razmišljanja i stavovima pojedinaca i zajednice u celini ipak je ostalo neistraženo – makar na empirijskom planu. Doživljaj određenog umetničkog dela zajedno s promenama koje se javljaju i koje se mogu proceniti na bihevioralnom ili fiziološkom planu (raspoloženje, zdravstveno stanje, mogućnost identifikacije, društveni stavovi prema neposrednom ili širem okruženju) prvi put će biti predmet istraživanja u oblasti neuronauka i psihologije u okviru projekta „ARTIS

¹ H2020-SC6-TRANSFORMATIONS-2018-2019-2020, proposal number: 870827.

Mrežni model interakcije s umetnošću
© ARTIS H2020

– umetnost i istraživanje transformacija pojedinca i društva“. Grupa istraživača s vodećih univerziteta i naučnoistraživačkih organizacija u Evropi, aktivnih u različitim disciplinama – od psihologije i neuronauka do teorije umetnosti, filozofije i menadžmenta u kulturi – među kojima su Univerzitet u Beču (Austrija), Univerzitet u Amsterdamu (Holandija), Humboltov univerzitet u Berlinu (Nemačka), Arhus univerzitet (Danska), Vajsenze akademija umetnosti u Berlinu (Nemačka), Rojal Holovej i Bedford novi koledž u Londonu (Ujedinjeno Kraljevstvo), Interdisciplinarni forum Neurourbanistik u Berlinu (Nemačka), Univerzitet u Oksfordu (Ujedinjeno Kraljevstvo) i Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu, zajedno će u okviru četvorogodišnjeg projekta Horizont2020 ARTIS ispitivati šta je u osnovi transformativne snage umetnosti.

Empirijske analize uključice prikupljanje podataka o interakciji posmatrača i umetničkih dela, kako u izlagačkim (galerije, muzeji), tako i u drugim javnim (ulice, trгови, internet) i privatnim prostorima. Sveobuhvatno razumevanje jedinstvene prirode doživljaja umetničkih dela biće proučeno kroz

integraciju najsavremenijih empirijskih pristupa psihologije, neuronauke i fenomenologije. Specifična iskustva doživljaja umetnosti biće identifikovana kroz polustrukturirane intervjue spontano selektovanih posetilaca, prostorno praćenje njihovih aktivnosti i kretanja, praćenja pokreta oka i snimanja vizuelnih predstava koje se pojavljuju u mozgu.

Kada je o izlagačkim prostorima reč, prikupljanje podataka će biti sprovedeno u nekoliko evropskih muzeja i galerija među kojima su muzeji Albertina i Belvedere u Beču, Trapholt muzej u Danskoj, Galerija SAVVY Contemporary u Berlinu, Muzej savremene umetnosti u Beogradu i Galerija Matice sprske u Novom Sadu. Ova mesta su izabrana zbog raznolikosti umetničke ponude i velikog protoka turista iz raznih zemalja, ali i prethodnog iskustva saradnje, najpre s muzejom Albertina, u kojem je ranije oformljena i posebna soba za istraživanja. / II antrfile Prilikom formiranja ove sobe, sprovedena je prva faza ispitivanja modela koji je nazvan *Vienna Integrated Model of Art Perception* (VIMAP), a koji čini okosnicu ARTIS projekta. Model predstavlja prvi pokušaj razumevanja kognitivnog procesa koji

je u osnovi percepcije umetnosti, pri čemu se istraživački fokus, umesto na analizu sadržaja umetničkog dela, što je bila dosadašnja praksa, stavlja na subjekat koji posmatra. Cilj je zabeležiti proces promena koje se odvijaju u posmatraču tokom iskustva doživljaja umetničkog dela. Kako bi predložili krajnju verziju modela, istraživači će ispitati brojne faktore poput ambijenta u kojem se proces sprovodi (muzej, laboratorija, prostor za stanovanje, javni ili privatni prostor), očekivanih podsticaja, tipova ličnosti posmatrača, trenutnog raspoloženja i osećanja koja mogu da usmere fokus ili ponašanje posmatrača i da utiču na prirodu obrade podataka. Ideja je da se mapiraju sve vrste iskustava angažovanja posmatrača umetničkog dela i prikupe empirijski podaci koji bi bili kontekstualizovani i ispitivani kroz teorijske pristupe u filozofiji, društvenim naukama i umetničkoj kritici. Radi generisanja novih načina razmišljanja o transformativnim potencijalima umetnosti, od samog početka projekta biće realizovane radionice, intervencije i eksperimenti s umetnicima i umetničkim školama. Krajnji cilj je da se pruži doprinos unapređenju javnih politika koje bi zastupale transformativne umetničke pristupe. Stoga će tim Katedre za menadžment i produkciju pozorišta, radija i kulture na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu pretočiti uvide stečene tokom projekta u smernice za razvoj javnih politika, kao i praksi različitih aktera u kulturi (donosioći odluka, ustanove kulture, univerziteti, umetnička udruženja, mreže itd.).

Očekivani rezultati projekta će biti realizovani na polju umetničkog obrazovanja, produkcije i difuzije umetnosti, kao i obrazovne i kulturne politike. Omogućiće bolje razumevanje stavova umetnika i korišćenja umetnosti kao agensa transformacije i u svrhe rešavanja društvenih izazova. U kontekstu muzeološke prakse bavljenja savremenom umetnošću, ukazaće na prirodu uticaja i učestalost delovanja odabranih umetničkih dela s posebnom transformativnom snagom. Prepoznaće specifična umetnička dela i uslove prezentacije neophodne da ona pokrenu nove načine razmišljanja, angažovanja i delovanja. Takođe, empirijski izvedeni podaci i teorijska poređenja pomoći će muzejskim ustanovama da kvantifikuju svoj uticaj i na taj način

zagovaraju svoj prostor delovanja na pojedince i šire društvo. Posebne tehnike i strategije koje će biti razvijene za potrebe izgradnje novog kurikuluma na visokoškolskim ustanovama umetničkog obrazovanja, podstaći će umetnike u bavljenju društveno relevantnim praksama, koje zadovoljavaju kulturne potrebe javnosti. Najzad, akterima koji utiču na kreiranje kulturnih i obrazovnih politika, a naročito onih u vezi s temom društvene integracije, projekat će dati uvid u suštinske vrednosti i društvene efekte podsticanja razvoja umetničkih praksi. ♣

Učesnici projekta ARTIS su Univerzitet u Beču (Austrija), Univerzitet u Amsterdamu (Holandija), Humboltov univerzitet u Berlinu (Nemačka), Arhus univerzitet (Danska), Vajsenze akademija umetnosti u Berlinu (Nemačka), Rojal Holovej i Bedford novi koledž u Londonu (Ujedinjeno Kraljevstvo), Interdisciplinarni forum Neurourbanistik u Berlinu (Nemačka), Univerzitet u Oksfordu (Ujedinjeno Kraljevstvo) i Fakultet dramskih umetnosti u Beogradu (Srbija).

Galerija SAVVY Contemporary
© ARTIS H2020

Radni sastanak dela tima projekta
© ARTIS H2020

JUBILEJI SPOMEN-ZBIRKE PAVLA BELJANSKOG U DOBA PANDEMIJE

Piše
Jasmina Jakšić Subić

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog tokom 2021. godini obeležava dva značajna jubileja: šezdeset godina od otvaranja muzeja za javnost i pedeset od prve postavke Memorijala umetnika. U nestabilnoj i nesigurnoj atmosferi pandemije, dinamika i promocija uobičajenih izložbenih projekata s pratećim programima predstavlja izazov za instituciju. Istovremeno, različiti modeli komunikacije, prvenstveno putem digitalnih sadržaja, pružaju mogućnost da se izade iz uobičajenih okvira, a dinamičan rad muzeja realizuje u kontinuitetu.

Na pitanje koji događaj smatra najznačajnijim u istoriji Spomen-zbirke Pavla Beljanskog, dr Vera Jovanović, prvi kustos i upravnica ovog muzeja, bez dvoumljenja je odgovorila: njeno otvaranje. Svečanost priređena 22. oktobra 1961. godine, kada se povorka iz Galerije Matice srpske, gde su održani prigodni govori, uputila ka tek završenoj zgradi Spomen-zbirke i kada je predsednik Izvršnog veća i potpisnik Ugovora o poklonu Geza Tikvicki simbolično otključao vrata i pozvao Pavla Beljanskog da prvi uđe u svoj legat, bio je istorijski trenutak od prvorazrednog kulturnog značaja na prostoru tadašnje Jugoslavije. U Novom Sadu je otvoren muzej posvećen modernoj umetnosti prve polovine dvadesetog veka, mnogi akteri umetničke scene međuratnog perioda još uvek su bili aktivni, iako su se njihove likovne poetike do tog trenutka uglavnom izmenile.

Bila je to ujedno i jedna od prvih privatnih kolekcija oko koje je formirana institucija koja već nazivom ukazuje na darodavca. Ovaj svojevrsni predsedan u socijalističkom društvu gde je sve imalo prefiks narodnog, gradskog, pokrajinskog, republičkog ili državnog, postignut je prvenstveno pozicijom Pavla Beljanskog u diplomatiji i njegovom upornošću da zamisao o legatu zaokruži. Time je postavljen temelj za institucionalizaciju i nekih drugih legata.

Obeležavanje desetogodišnjice od otvaranja Spomen-zbirke za javnost markirano je 1971. godine prvom postavkom Memorijala umetnika. Specijalno nabavljanim autoportretima i portretima autora, koji su bili svojevrsna dopuna onima već postojećim u kolekciji, povezani su likovi autora i njihova dela u zbirci, a izloženi dokumentarni materijal pružao je dodatno svedočanstvo o stvaralaštvu,

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog

umetničkom značaju i prijateljstvu odabranih stvaralaca s darodavcem. Ovim je buduća višedecenjska stalna postavka muzeja zaokružena ključnim okosnicama delovanja Spomen-zbirke: izloženim delima iz kolekcije akcentuje se koloristički aspekt epohe ranog modernizma u nacionalnoj umetnosti, prvenstveno međuratnog perioda, ličnost darodavca kroz Memorijal Pavla Beljanskog (od 1968), u kom se izloženim predmetima (nameštaj, knjige, umetnička dela...) dočarava atmosfera njegovog beogradskog stana, a likovi autora u Memorijalu bili su stalni podsetnik na stvaraocima, od kojih su mnogi obeležili epohu kojoj zbirka pripada.

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog tokom 2021. godini obeležava ova dva značajna jubileja: šezdeset godina od otvaranja muzeja za javnost i pedeset od prve postavke Memorijala umetnika. U nestabilnoj i nesigurnoj atmosferi pandemije, dinamika i promocija uobičajenih izložbenih projekata s pratećim programima predstavlja izazov za instituciju. Istovremeno, različiti modeli komunikacije, prvenstveno putem digitalnih sadržaja, pružaju mogućnost da se izade iz uobičajenih okvira, a dinamičan

rad muzeja realizuje u kontinuitetu. U želji da tokom 2021. godine publiku dočeka u prostoru muzeja sa nešto izmenjenim konceptom, Spomen-zbirka je program prilagodila uobičajenoj izložbenoj praksi i edukativnim aktivnostima, uz poštovanje svih epidemioloških mera i uz razvijanje ideja digitalne prezentacije koje su tokom 2020. godine postale neizostavne u komunikaciji sa publikom. U želji da prikaže različite mogućnosti u promišljanjima nasleđa, muzej jubilarnu godinu obeležava izložbenim projektima kojima prenosi fokus sa kolekcije na ne manje značajne vrednosti koje takođe baštini: zastupljene autore i druge svoje zbirke, kao i objekat namenski građen za njen konačni smeštaj, a koji je 1992. godine proglašen za kulturno dobro.

Prvu polovinu 2021. godine Spomen-zbirka posvećuje autorima iz kolekcije, odnosno obeležavanju pola veka od prve postavke Memorijala umetnika. To čini projektom autorke Marte Đarmati *Likovi i ličnosti: pedeset godina Memorijala umetnika*. Istraživački rad i izložbe Spomen-zbirke su, polazeći od osnovnih premisa Memorijala umetnika, tokom proteklih decenija bili posvećeni pojedinim umetnicima

Prva postavka Memorijala umetnika, 1971.

zastupljenim u zbirci, njihovim relacijama sa darodavcem i opusima, a Memorijal je postepeno gubio karakter stalne postavke i postajao sve dinamičniji u okviru aktivnosti muzeja. Poput svojevrzne reminiscencije na prvobitni koncept, u sali koja nosi naziv Memorijal umetnika, povremeno su izlagani odabrani portreti i autoporteti umetnika, uz prigodan dokumentarni materijal. U tom smislu projekat *Likovi i ličnosti* podrazumeva iskorak, svojevrzni podsetnik, za promišljanje i valorizaciju Memorijala. Prateći prvobitni koncept iz 1971. godine koji promovise likove stvaralaca, autorka ga proširuje delima koja su bila zastupljena u varijacijama postavki tokom vremena, uz izlazak iz uobičajenog „namenskog” prostora i prvo prikazivanje portreta i autoportreta svih 35 umetnika iz kolekcije Beljanskog. Ujedno, deo prostora posvećuje različitim izložbama Memorijala i promenama u njegovom značenju tokom proteklih pet decenija. Prateća bogato ilustrovanu monografska publikacija *Likovi i ličnosti: pedeset godina Memorijala umetnika Spomen-zbirke Pavla Beljanskog* prvi put donosi informacije o hronologiji nabavke predmeta iz različitih muzejskih zbirki za Memorijal, promišljanje vizuelnih predstava umetnika u kontekstu njihovog nastanka, kao i promene u koncepcijama tokom vremena. Smena kamernih postavki sa značajnim akvizicijama doprineće razumevanju kompleksnosti Memorijala umetnika u okviru

Spomen-zbirke i promovisati čin darivanja u obogaćivanju muzejskog fonda.

Obuhvatajući i datum godišnjice, 22. oktobar, period od septembra do decembra 2021. godine u Spomen-zbirci posvećen je obeležavanju šezdeset godina od otvaranja muzeja za javnost kroz izložbeni projekat *Spomen-zbirka Pavla Beljanskog i njen arhitekta Ivo Kurtović* autorke dr Valentine Vuković. Uz sav do sada prepoznat značaj i arhitekta i njegovog stvaralaštva, ovo je prva izložba posvećena Ivi Kurtoviću i jednom od njegovih najznačajnijih ostvarenja, Spomen-zbirci Pavla Beljanskog. Ujedno je i svedočanstvo epohe u kojoj je učinjen iskorak u jugoslovenskoj muzeologiji pretvaranjem privatne kolekcije moderne umetnosti u samostalnu instituciju, smeštenu u zdanje za čiju je izgradnju raspisan i konkurs za namenski muzejsko-galerijski objekat. Fokusiranje na ostvarenje koje je Kurtović projektovao za kolekciju Beljanskog, uz finalni čin njegovog otvaranja za javnost, kao i prikaz raznovrsnog stvaralaštva Beljanskog, pružiće mogućnost komparativnog sagledavanja delovanja jednog od najvažnijih protagonista arhitekture modernizma na jugoslovenskim prostorima posle Drugog svetskog rata. Prateća publikacija doprineće da se Kurtovićevu stvaralaštvo kontekstualizuje kroz mediteranske uticaje, njegova projektantska rešenja za različite ustanove kulture, ali

Postavka izložbe *Likovi i ličnosti: pedeset godina Memorijala umetnika*

i uporedi sa drugim autorima učesnicima na konkursu za zdanje Spomen-zbirke.

Kao i druge izložbene projekte i ove jubilarne prati bogat edukativan program kojim Spomen-zbirka, uz saradnju sa pojedincima i partnerskim organizacijama, približava kulturno nasleđe različitim ciljnim grupama. Uz autorska i stručna predavanja praćena tumačenjima na znakovnom jeziku, filmske projekcije, dečje radionice, u okviru Memorijala umetnika osmišljena je i posebna edukativna interaktivna aplikacija „Soba umetnika“ za najmlađe, a predstava „Prijatelj umetnika“ u saradnji sa Teatrom mladih „Mišolovka“ daće novo svetlo u interpretaciji ličnosti umetnika zastupljenih u kolekciji. Slepim i slabovidim osobama arhitektura Spomen-zbirke biće približena kroz maketu muzeja. Iako prvenstveno zamišljeni kao edukativne aktivnosti koje se održavaju u muzeju, ovi sadržaji će delimično moći da se prilagode i zahtevima šire javnosti putem digitalnih medija.

U težnji da publika bude prisutna u Spomen-zbirci tokom godine jubileja, ali i da se s njom komunicira na savremen način i tako promovise kolekcija Pavla Beljanskog, koja će tokom 2021. godine delimično biti izmeštena zbog navedenih projekata i planirane rekonstrukcije donje izložbene sale, stalna postavka zbirke će u digitalnom formatu biti dostupna u drugoj polovini godine putem virtuelne

ture. Ovim će Spomen-zbirka dodatno pokušati da uspostavi balans između planiranih aktivnosti u muzeju i prisutnosti na digitalnim platformama, a u svrhu obeležavanja jubileja.

U okolnostima koje su zatekle ceo svet tokom 2020, a produžile se i u 2021. godini, primetna je snalazljivost muzeja u Srbiji da odgovore na izazove nove realnosti i savladaju različite prepreke u promociji vrednosti koje baštine. Rezultati su bili iznenađujući za mnoge, uključujući i same institucije, a potrebna transformacija muzejskog delovanja i komunikacije otvorila je put ka novoj, široj publici, prvenstveno mlađoj, i zainteresovala je za muzejske sadržaje. Ova tendencija je primetna i u delovanju Spomen-zbirke čiji je jedan od strateških ciljeva upravo okretanje mladim generacijama i njihov aktivni angažman u programima Spomen-zbirke. U godini jubileja muzej je pripremio tradicionalne i nove modele komunikacije sa različitim publikom, a odgovor na pitanje u kojoj meri će građani biti u prilici da isprate sve osmišljene sadržaje i na koji način, znaće se tek po njenom isteku. Planirani program očekuje prvenstveno publiku u muzeju, ali mogućnost transformacije i prenosa dela aktivnosti u virtuelnu sferu pokazuju da je Spomen-zbirka usvojila modele i lekcije u godini pandemije, kao i njenu spremnost da reaguje u skladu sa okolnostima i tokom obeležavanja muzejskih jubileja. 🍀

IMA LI DRAME U SRPSKIM MUZEJIMA?

Piše
Dragan Kiurski

Muzejski teatar je vrsta primenjenog teatra, definiše se kao upotreba pozorišnih tehnika i kao sredstvo za posredovanje znanja i razumevanja u kontekstu muzejskog okruženja, a publiku angažuje na nekoliko nivoa, pre svega na emocionalnom i intelektualnom. Programi ovog tipa, na interaktivan način, često uključujući posetioce, rekonstruišu istorijske događaje i pomažu publici da shvati svoje poreklo. Radi se o modelu starom oko jednog veka.

Muzeji imaju širok spektar programa namenjenih publici koje realizuju upotrebom različitih alata u cilju edukacije i zabave, a jedan od sve prisutnijih je muzejski teatar. Izložbe se sve više shvataju kao narativ, a kada je na izložbi prisutan narator, događaji se više pripovedaju, a ne prikazuju. Dramatične priče imaju za cilj da izazovu emocije kod publike, te omoguće lakše i jasnije razumevanje nasleđa. Za postizanje ovih efekata koriste se brojne različite dramaturške tehnike. Na izložbu možemo da gledamo kao na scenu na kojoj su ljudi davno i u nekom drugom društvu pravili ili koristili predmete koji su sada izloženi. Izložbeni prostor je zapravo pozornica za predstave koje se održavaju u muzeju. Akteri na ovim muzejskim scenama imaju slobodu da oblikuju postavku, imaju kontrolu i moć nad muzejskim eksponatima, traže u njima inspiraciju i koriste ih u okviru svojih uloga i predviđenih akcija.

Muzejski teatar je vrsta primenjenog teatra, definiše se kao upotreba pozorišnih tehnika i kao sredstvo za posredovanje znanja i razumevanja u kontekstu muzejskog okruženja, a publiku angažuje na nekoliko nivoa, pre svega na emocionalnom i intelektualnom. Istaknuta teoretičarka muzejskog teatra, Ketrin Hjuž (Catherine Hughes) ga opisuje kao hibrid jer povezuje dve ključne institucije – muzej i teatar. Programi ovog tipa, na interaktivan način, često uključujući posetioce, rekonstruišu istorijske događaje i pomažu publici da shvati svoje poreklo. Radi se o modelu starom oko jednog veka.

Drama je široko rasprostranjena u američkim i zapadnoevropskim muzejima. Pomenimo samo neke od muzeja koji koriste ovaj koncept: Kolonijalni Vilijsburg (Colonial Williamsburg), Plantaža Plimot (Plimoth Plantation), Grinfild Viliđ (Greenfield Village), švedski Skansen. Najreprezentativnija organizacija koja se bavi ovom temom u svetu naziva se IMTAL (IMTAL – International Museum

Šest portreta Pavla Beljanskog, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog

Theatre Alliance) ili Međunarodno udruženje muzejskih pozorišta. To je neprofitno, profesionalno udruženje praktičara i pristalica muzejskog teatra čija je misija da podrže upotrebu pozorišta. Kao najčešći modeli pojavljuju se: monolog, interpretacija uživo (u prvom, drugom ili trećem licu), pripovedanje, igranje uloga, dramski igrokazi, plesne tačke, ali i nešto ambicioznije – rekonstrukcije istorijskih događaja.

Među srpskim muzejima izdvojilo se nekoliko institucija koje dramska izvođenja realizuju na stalnim postavkama ili povremenim izložbama: Muzej grada Beograda, Galerija Matice srpske, Dom Jevrema Grujića, Istorijski muzej Srbije, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Muzej Vojvodine, Narodni muzej Kikinda, kao i Centar za pozorišna istraživanja Novi Sad. Navedeni muzeji i organizacije povremeno ili redovno koriste dramu u interpretaciji nasleđa, crpeći ideje iz kolekcija i koristeći svoje zaposlene ili angažujući spoljne saradnike.

Monodrama *Na kafi kod kneginje Ljubice* je prvi muzejski teatar koji je **Muzej grada Beograda** pokrenuo 2009. godine i od kada se uspešno izvodi u autentičnom ambijentu (divanhani) Konaka kneginje Ljubice, u formi monologa. Monodramu izvodi Nataša Popovska, koja je istovremeno i autor scenarija. Posetioци Konaka imaju prilike da u originalnom objektu iz XIX veka čuju životnu ispovest kneginje Ljubice Obrenović, te da uz posluženje kafom i ratlukom kneginju upoznaju na upečatljiv i interaktivan način. Interpretirajući u prvom licu, dok sedi ili se kreće kroz prostorije starog Konaka u kojem je kneginja stvarno živela, glumica otkriva činjenice o najznačajnijim događajima i ličnostima svoga doba, o Srbiji za vreme vladavine kneza Miloša Obrenovića, o svom složenom odnosu sa knezom, o načinu uređivanja domova, odevanju onog vremena i vaspitavanju dece. Nakon sat vremena predstave posetioци mogu da obiđu ceo Konak i da pogledaju stalnu izložbenu postavku *Enterijeri beogradskih kuća XIX veka*.

Dve žene i jedan rat, Dom Jevrema Grujića

Galerija Matice srpske iz Novog Sada, u saradnji sa organizacijom *Per. Art*, organizuje inkluzivne predstave tražeći inspiraciju u slikama i skulpturama. Predstava *Mi nismo čudovišta*, koju izvode profesionalni plesači i osobe sa intelektualnim invaliditetom, odigrava se u okviru stalne postavke ove galerije. Kroz formu razgovora, kroz ples, improvizovane scene i participativni pristup, učesnici performansa vode posetioce kroz prostor galerije pružajući joj priliku da utiče na tok i ishod. Uz korišćenje slika velikih formata i skulptura, kroz predstavu se provlače teme strahova, briga, ali i ljudi (svih nas) koji se ponekad ponašaju kao čudovišta, o štetnom uticaju društva i posledicama lošeg odgoja. Predstavu čini nekoliko činova koji se odvijaju na različitim mestima u galerijskom prostoru. Ona obiluje neočekivanim trenucima i izaziva osećaj uzbuđenja. Finale predstave je njen najemotivniji deo (gotovo sa elementima horora) koji jasno upućuje da

Među srpskim muzejima izdvojilo se nekoliko institucija koje dramska izvođenja realizuju na stalnim postavkama ili povremenim izložbama: Muzej grada Beograda, Galerija Matice srpske, Dom Jevrema Grujića, Istorijski muzej Srbije, Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Muzej Vojvodine, Narodni muzej Kikinda, kao i Centar za pozorišna istraživanja Novi Sad

Najreprezentativnija organizacija koja se bavi ovom temom u svetu naziva se IMTAL (IMTAL – International Museum Theatre Alliance) ili Međunarodno udruženje muzejskih pozorišta. To je neprofitno, profesionalno udruženje praktičara i pristalica muzejskog teatra čija je misija da podrže upotrebu pozorišta. Kao najčešći modeli pojavljuju se: monolog, interpretacija uživo (u prvom, drugom ili trećem licu), pripovedanje, igranje uloga, dramski igrokazi, plesne tačke, ali i nešto ambicioznije – rekonstrukcije istorijskih događaja.

Mi nismo čudovišta, Galerija Matice srpske

oko nas postoje ljudi koji su često nepravedno označeni kao *čudovišta* zbog životnih okolnosti. Ovo je odličan primer korelacije između muzejskih zbirki i socijalnih tema i više nego zanimljivo narativno rešenje kako se pomoću muzejskih eksponata i muzejskog prostora konkretizuje određeni društveni problem. Publika napušta prostor i vidno potresena odlazi svojim kućama sa pregršt pitanja.

Dom Jevrema Grujića kroz dramu *Mala crna haljina* dočarava život poznate modne kreatorke Koko Šanel i pariski hotel *Ric*, u kojem je dizajnerka živela i umrla. Njeno detinjstvo, ljubav, borbu i stremljenja oživljavaju glumice Rada Đurićin i Vjera Mujović. Posetioci predstave imaju prilike da u kamernoj atmosferi dožive intimni svet Koko Šanel kao aktivni učesnici, a ne samo kao posmatrači. Osim što ima zadatak da predstavi život slavne umetnice, predstava slavi i srpske autore i njihove zanatske proizvode. U predstavi se tako koriste

Drama u Galeriji, Gradski muzej Subotica

šeširi Ercegovac i Evica Milovanov, kostimi Igora Todorovića, dok je muziku komponovao Rade Radivojević. Predstava se igra u intimnoj atmosferi za samo 30 gledalaca, a na kraju svake predstave posetioci i akteri se druže uz čašu šampanjca.

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog je tokom 2019. godine realizovala muzejsku predstavu *Šest portreta Pavla Beljanskog* u saradnji sa Teatrom mladih *Mišolovka* iz Novog Sada, a reditelj predstave je bio Ibro Sakić. Predstava je realizovana kao deo projekta *Muzej mladih* u okviru programa *Omladinska prestonica Evrope: Novi Sad 2019 – OPENS*, a uz podršku Fondacije *Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture*. Učesnici programa, mladi, uz pomoć literature, eksponata, novinskih članaka, audio i video zapisa, fotografija, pisama, kao i kolekcije i ambijenta Spomen-zbirke, a koristeći metod procesne drame, kreirali su šest scena iz života Pavla Beljanskog i dramski ih improvizovali. Mladima je na ovaj način omogućeno da

se aktivno uključe u osmišljavanje, realizovanje i promovisanje kulturne ponude grada. Na početku predstave narator se predstavi i napomene da su svi događaji i likovi koji će biti prikazani u predstavi, kao i rečenice koje će biti izgovorene, zaista postojali i u stvarnosti. Ovaj element muzejskog teatra je i više nego poželjan jer se publika na ovaj način jasno uvodi u avanturu, a nepredvidivi karakter muzejskog teatra se gubi. Svaka priča odigrava se u posebnom izložbenom delu muzeja. Glumci, okruženi delima najznačajnijih srpskih umetnika XX veka, dočaravaju život velikog kolekcionara i drugih znamenitih ličnosti.

Istorijski muzej Srbije u prostoru Konaka kneza Miloša na Topčideru prikazuje muzičko-scenski igrokaz *Što se bore misli moje*. U pitanju je jednočinka u trajanju od sat vremena koja opisuje jedan segment života kneza Mihaila Obrenovića i njegove supruge kneginje Julije Hunjadi Obrenović. Glumci koji tumače likove bračnog para Obrenović u

Drama u Galeriji, Galerija Matice srpske, Novi Sad

ambijentu letnjikovca *Ivanka* pripremaju rođendansko slavlje i dočekuju goste. Knez Mihailo priča svoju priču. Otkrivaju se tajne, strepnje, ali i lepi trenuci iz njihovog života. Na taj način publika ima prilike da se upozna sa znamenitim ličnostima epohe. Igrač dočarava istorijske okolnosti i podseća na stare, zaboravljene pesme, među kojima je i *Što se bore misli moje*, čiji je autor upravo Mihailo Obrenović. Glumci su odeveni u raskošne kostime tadašnje mondenske Evrope, a muzičku pratnju čine kompozicije Franca Lista i Kornelija Stankovića.

Narodni muzej Kikinda koristi model muzejskog teatra više od deset godina. Muzejske predstave kreiraju se sa decom ili omladinom, ređe sa odraslom publikom, u cilju njihovog aktivnog uključivanja u istraživanje nasleđa i edukacije, dok sekundarnu ciljnu grupu čini publika – najčešće roditelji i ostali posetioци muzeja. Najčešći modeli su dramski igračkazi, teatar pokreta, teatar senki, monolog. Dramske predstave uglavnom su deo

nekoг većeg programa, poput edukativnih kampova, pa predstavljaju njihovu završnicu ili prezentaciju, a ređe su zaseban ili prateći program izložbi. U predstavi *Ko je bila Melanija Gajčić*, o znamenitoj Kikindanki iz XIX veka, grupa mladih je u prostoru istorijske izložbe stalne postavke oživela njen lik, borbu za život, posvećenost Bogu i ktitorski značaj. Igranju predstave prethodilo je višemesečno istraživanje lokalnog nasleđa (u muzeju, na lokalnom groblju i manastiru), kreiranje scenarija, izrada i izbor kostima i rekvizita, kao i uvežbavanje. Publiku kroz predstavu vodi lik Melanije Gajčić predstavljene u nekoliko životnih faza i kroz odnos sa članovima porodice i građanima Kikinde.

Najsvežiji primer u ovoj oblasti ponudio je **Muzej Vojvodine** čiji *Teatrić* i projekat *Lutkarske priče* (*Doll's talks*) predstavlja iskorak u interpretaciji muzejskog nasleđa. Prvi put se u ovom muzeju koriste elementi lutkarskog teatra kao sredstvo koje posetu muzeju čini dinamičnijom i interesantnijom. Prva

Ko je bila Melanija Gajčić, Narodni muzej Kikinda

u nizu predstava *Otkud šlem u babinoj bašti*, namenjena deci uzrasta od 4 do 8 godina, opisuje neobično otkriće antičkih šlemova iz Berkasova i Bačkog Jarka. Nakon predstave posetioци se druže sa kustosom i razgledaju šlemove postavljene u Muzeju.

Centar za pozorišna istraživanja Novi Sad, iako nije muzejska ustanova, praktikuje upotrebu drame u galerijama (*DuG*) kao interdisciplinarnu metodologiju primenjene drame. Reč je o dramatizaciji sadržaja umetničkih slika interaktivnim metodama u cilju promocije učenja o umetnosti samog slikarstva, ali i o umetničkim, obrazovnim i kulturnim vrednostima koje predstavlja ustanova umetnosti koja izlaže određenu umetničku sliku. Tačni metodološki oblik *DuG*-a osmislili su i prvi put sprovedli autori, glumci i dramski pedagozi, Hristina Muratidu i Armin Joha Hadžimusić, u okviru svoje stalne saradnje sa Centrom za pozorišna istraživanja Novi Sad. *DuG* je zvanična metodologija Centra za pozorišna istraživanja, a do sada je primenjena u Galeriji Matice srpske,

Na kafi kod kneginje Ljubice, Muzej grada Beograda

Galeriji slika *Sava Šumanović Šid*, Gradskom muzeju Subotica, Narodnom muzeju Kikinda i u Muzeju Srema iz Sremske Mitrovice.

Shodno njihovom nesvakidašnjem, egzotičnom i na momente zahtevnom, moglo bi se reći ambicioznom karakteru, nameće se zaključak da srpski muzeji ipak koriste dramu kao interpretacijski alat. Ne možemo da kažemo da muzejska scena obiluje sadržajima ove vrste, ali sporadično može da nas iznenadi neki pozitivan primer. Razloge neredovne upotrebe drame u muzejima i galerijama možemo pripisati nekom od sledećih faktora – pre svega finansijskim troškovima, nedostatku iskustva i nedovoljnoj motivaciji zaposlenih (uzrokovanoj strahom od nečega što nije u potpunosti muzejska oblast), angažovanju spoljnih saradnika i dodatnim istraživačkim poslovima. ♣

POSETA ČLANOVA KOMITETA ZA REGIONALNE I SPECIJALNE MUZEJE ICOM-a NARODNOM MUZEJU ZRENJANIN 1960. GODINE

Piše
Olivera Skoko

Na V generalnoj konferenciji ICOM-a održanoj u julu 1959. godine u Stokholmu, usvojena je odluka da se sastanak ICOM-ovog Komiteta za regionalne i specijalne muzeje održi u zemlji predsedavajućeg, Jugoslaviji, na jesen naredne godine. Bilo je predviđeno da se sastanak pomenutog komiteta održi tokom septembra 1960. godine, a na adresu Narodnog muzeja Zrenjanin, neposredno pre toga stigao je zvaničan dopis dr Verene Han sa inicijativom da predstavnici ICOM-a posete ovu ustanovu 19. septembra.

Osnovna ideja ovog skupa bi bila da se pokažu različite vrste muzeja van velikih centara, te da se na samim primerima diskutuje o problemima koji su im svojstveni i da se u skladu sa tim done-su neki opšti zaključci koje bi Komitet za regionalne i specijalne muzeje usvojio na narednoj VI generalnoj konferenciji u vidu preporuka i sugestija. U to vreme predsednik Jugoslovenskog nacionalnog komiteta ICOM-a za regionalne i specijalne muzeje bila je dr Verena Han, kustos Muzeja primenjene umetnosti i vrsni muzejski stručnjak.

Predviđeno je bilo da se sastanak pomenutog komiteta održi tokom septembra 1960. godine, a na adresu Narodnog muzeja Zrenjanin, koji je u to vreme bio smešten u Jankovićevoj kući, na nekadašnjem Trgu Republike, neposredno pre toga stigao je zvaničan dopis dr Han sa inicijativom da predstavnici ICOM-a posete ovu ustanovu 19. septembra u poslednjim satima. U pismu je takođe naveden predlog da se u program posete uvrsti i galerija u Ečki, te da domaćini organizuju i večeru za goste. Tadašnji v. d. upravnika zrenjaninskog muzeja Radovan Radišić,

Predstavnici ICOM-a ispred nekadašnje zgrade Narodnog muzeja Zrenjanin

arheolog, odmah je odgovorio dr Vereni Han, potvrđujući spremnost ustanove, na čijem je čelu, da ugosti predstavnike ICOM-a, jednako kao i galerije koja je, kako je naveo dopunjena novim radovima naših savremenih slikara, članova slikarske kolonije u Ečki, te da će u tamošnjem kaštelu, biti obezbeđena večera za 30 osoba. Zrenjaninskom muzeju se takođe obratio i sekretar Društva muzejskih radnika Vojvodine, Milan Vranić, koji je ponudio pomoć domaćinima u vezi sa samom organizacijom.

Narodni muzej Zrenjanin je za ovu priliku odštampao tekst koji je potom preveden na engleski i francuski jezik, a koji je sadržao istorijat, organizacionu strukturu odeljenja i zbirke kao i raspoloživost stručnim kadrovima. Kao nedostatak, navodi se nepostojanje stručnog tehničara – konzervatora, kao i nedovoljna saradnja sa ostalim kulturno-prosvetnim ustanovama. Ono što zrenjaninski muzej ističe kao dobru stranu jeste kontakt sa centralnim

ustanovama u Novom Sadu i Beogradu koji se ogleda u savetima, konsultacijama i pomoći kustosima od strane većih muzeja. U tom smislu je bilo značajno prisustvo stručnjaka iz ovih ustanova prilikom posete članova ICOM-a. Prvobitno su najavljeni predstavnici regionalnih muzeja iz 15 zemalja, no kasnije je taj broj smanjen te saznajemo da su zrenjaninski muzej tom prilikom posetile kolege iz Čehoslovačke, Francuske, Belegije, SSSR-a, Poljske, Norveške, Mađarske, Nemačke i Holandije.

Kao što je i najavljeno, poseta se dogodila 19. septembra u poslepodnevnim satima. Gosti su prvo obišli Narodni muzej Zrenjanin, gde im je, uz v. d. upravnika Radovana Radišića, domaćin bila i Vukica Popović, koja je početkom te godine došla u ovu ustanovu konkurirajući na mesto kustosa Umetničkog odeljenja, na koje je zvanično primljena u maju. Ona će postaviti osnove ovog fonda i svojim neumornim radom i stručnošću doprineće razvoju

Narodni muzej Zrenjanin je za ovu priliku odštampao tekst koji je potom preveden na engleski i francuski jezik, u kome su bili navedeni istorijat, organizaciona struktura odeljenja i zbirki, kao i kakvim stručnim kadrom raspolaže, a Muzej su posetile kolege iz Čehoslovačke, Francuske, Belegije, SSSR-a, Poljske, Norveške, Mađarske, Nemačke i Holandije. Uz v. d. upravnika Radovana Radišića, domaćin je bila i mlada Vukica Popović, koja je u maju iste godine došla u ovu ustanovu na mesto kustosa Umetničkog odeljenja.

struke ne samo u muzeju već sasvim sigurno i van njega. Zahvaljujući njenoj brižljivoj sistematičnosti i arhivi koju je vodila tokom čitavog svog radnog veka, danas imamo brojna saznanja kako o kulturnim dobrima za koja je bila zadužena, tako o načinu njihove promocije, publikovanja, neumornim terenskim istraživanjima, ali i kontaktima sa kolegama iz drugih muzeja. Stoga se i u foto-albumu koji je ostao sačuvan među brojnou Vukičinom dokumentacijom, nalaze i dve fotografije načinjene tog 19. septembra 1960. godine. Na jednoj su predstavnici ICOM-a zajedno sa domaćinima ispred nekadašnje zgrade Narodnog muzeja Zrenjanin, dok je druga nastala nekoliko sati kasnije na večeri u Kaštelu u Ečki. Pre toga, gosti su po programu posetili tamošnju galeriju i crkvu a predsednik Narodnog odbora Erne Damjanov je priredio prijem.

O poseti članova ICOM-a izvestili su na svojim stranicama list *Zrenjanin*, kao i novosadski *Dnevnik*. Prvi je, u tekstu pod naslovom: *Muzej u Zrenjaninu spada među bolje lokalne muzeje*, preneo da su u diskusiji koja je posle vođena (gosti) izrazili svoje zadovoljstvo što su mogli da vide jedan potpuno sređen muzej i iz njega su poneli najlepše utiske. Novosadski *Dnevnik* je ispod naslova *Priznanje*

zrenjaninskom muzeju istakao da su članovi međunarodne organizacije predstavnici kompleksnih lokalnih muzeja te da su veoma laskavo ocenili zrenjaninski muzej koji se, po njihovim rečima, može meriti sa ma kojim muzejem te kategorije u svetu.

I sama dr Verena Han, predsednik Komiteta za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a, uputila je pohvalne reči kada se mesec dana kasnije obratila upravi Narodnog muzeja Zrenjanin: *Koristim i ovu priliku da vam najtoplije zahvalim na vašoj dragocjenoj saradnji sa Komitetom za regionalne i specijalne muzeje ICOM-a, kao i na lijepom prijemu njegovih članova. Aktivni doprinos radu ovog Komiteta posredstvom posjete vašem Muzeju, pregledavanjem izložbe i stručnim razgovorima, pomagao je da se bolje sagledaju problemi vezani uz program njegova rada. Pored stručnog priloga i vaše srdačno gostoprinstvo uopće, kao i neposrednost i izvršna organizacija, također su uveliko pomogli da je sastanak Komiteta protekao u atmosferi prijateljskog sporazumjevanja.*

U vreme pisanja ovog teksta oslonjenog na arhivu Zbirke likovne umetnosti, rad Narodnog muzeja Zrenjanin se odvijao u izmenjenim okolnostima izazvanim pandemijom u kojoj se svet našao. Ovaj događaj koji ulazi u drugu godinu trajanja, usporio je ili potpuno zaustavio rad svih muzeja na globalnom nivou. Celokupna organizaciona struktura ICOM-a oseća izazov vanrednih okolnosti. No, pišući tekst o davnoj poseti članova Komiteta za regionalne i specijalne muzeje, dozvolila sam sebi mogućnost da čak i u ovakvim prilikama pokušam hipotetički da zamislim situaciju u kojoj bi se muzej u kojem radim, u jednom trenutku ne samo otvorio u potpunosti za javnost, već shodno sopstvenim kapacitetima bio domaćin potencijalno novog sastanka nekog od ICOM-ovih komiteta. U tom smislu, moja razmišljanja nisu otišla daleko u budućnost, niti mi je ideja da pred očima stvaram samo sliku ustanove koja teži korišćenju svih tehnoloških dostignuća u naprednoj eri muzejske digitalizacije. Ne. Svoja *snoviđenja* baziram na jedinom živom elementu svakog muzeja: muzejskom radniku, stručnjaku, čoveku iz muzeja.

Listajući Vukićine godišnje izveštaje koje je s pažnjom vodila, stičem utisak da bi je i danas, da je među nama, malo toga moglo zaustaviti i sprečiti. Za ovih godinu dana od kako muzeji rade u izmenjenim okolnostima, sa pažnjom sam i neretko s ponosom svedočila sa koliko poleta se pojedine kolege muzealci trude da održe nivo svojih muzejskih nadležnosti, ali jednako i nivo tog entuzijazma. I koliko to nije lako. Stoga verujem da budućnost muzeja pripada muzejskom radniku...

Večera u Kaštelu u Ečki za goste iz ICOM-a. U prvom planu Vukica Popović, kustos Narodnog muzeja Zrenjanin, u svojstvu domaćina

Pitam se zapravo, sa koliko elana i motivacije ćemo dočekati vreme koje dolazi? I kao što je slikar Peđa Milosavljević napisao u jednom svom eseju: *Budućnost se stalno nalazi na neizbežnom pragu prošlosti*, neminovno je i gotovo obavezujuće da se vratim u tu 1960. godinu i na posetu članova jednog ICOM-ovog komiteta zrenjaninskom muzeju. Razmišljam koliki su bili izazov i čast za mladog kustosa, Vukicu Popović, koja se našla u ulozi domaćina svojim kolegama iz nekoliko evropskih zemalja, samo nekoliko meseci nakon diplomiranja na Odeljenju istorije umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu i stupanja na dužnost u Narodni muzej Zrenjanin. Entuzijazam sa kojim je dočekala predstavnike međunarodnog Komiteta će postati modus za njenu uposlenost i angažovanje tokom čitavog radnog veka. A kao mladom kustosu tek su joj predstojala profesionalna iskušenja: selidba muzeja na novu lokaciju, stručna obrada fonda, rekonstrukcija stalne postavke, publikovanje radova, terenska istraživanja, pedagoški rad...

Listajući Vukićine godišnje izveštaje koje je s pažnjom vodila, stičem utisak da bi je i danas, da je među nama, malo toga moglo zaustaviti i sprečiti. Za ovih godinu dana od kako muzeji rade u

izmenjenim okolnostima, sa pažnjom sam i neretko s ponosom svedočila sa koliko poleta se pojedine kolege muzealci trude da održe nivo svojih muzejskih nadležnosti, ali jednako i nivo tog entuzijazma. I koliko to nije lako. Stoga verujem da budućnost muzeja pripada muzejskom radniku, svakom onom koji će u bilo kakvim redovnim ili vanrednim okolnostima uspevati da sačuva odgovornost prema poverenom poslu, osećaj važnosti staranja o kulturnom dobru kojim se bavi i potrebu, ali i obavezu da iznađe način da se uvek bude *otvoren u zatvorenom*.

Narodni muzej Zrenjanin je za ovu priliku odštampao tekst koji je potom preveden na engleski i francuski jezik, u kome su bili navedeni istorijat, organizaciona struktura odeljenja i zbirke, kao i kakvim stručnim kadrom raspolaže, a Muzej su posetile kolege iz Čehoslovačke, Francuske, Belgije, SSSR-a, Poljske, Norveške, Mađarske, Nemačke i Holandije. Uz v. d. upravnika Radovana Radišića, domaćin je bila i mlada Vukica Popović, koja je u maju iste godine došla u ovu ustanovu na mesto kustosa Umetničkog odeljenja. ♣

IZDAVAČ
NK ICOM Srbija, Trg Republike 1a, Beograd
icom.serbia@gmail.com
<http://network.icom.museum/icom-serbia>

ZA IZDAVAČA
Nikola Krstović

GLAVNI UREDNIK
Tatjana Mihailović

UREĐIVAČKI ODBOR
Milena Milošević Micić
Jelena Ognjanović
Una Popović
Nela Tonković

SARADNICI U OVOM BROJU
Milan Đorđević, Tatjana Kevedo, Dragan Kiurski,
Nikola Krstović, Katržina Jagodinska, Jasmina Jakšić Subić,
Tatjana Mihailović, Jelena Ognjanović, Tijana Palkovljević Bugarski,
Milan Popadić, Una Popović, Olivera Skoko, Dimitrije Tadić, Nela Tonković

LEKTURA
Ana Gvozdrenović

DIZAJN
Dragan Pešić

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
Jovan Antonić

ŠTAMPA
BiroGraf Comp
Atanasija Pulje 22, Zemun

TIRAŽ 250

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

069

ICOM Srbija : časopis Nacionalnog komiteta Međunarodnog saveta
muzeja - Srbija / glavni urednik Tatjana Mihailović. - 2011, br. 1 (dec.)-
. - Beograd : NK ICOM Srbija, 2011- (Zemun : BiroGraf Comp). - 28
cm

Polugodišnje. - Ima izdanje na drugom jeziku: ICOM Serbia = 2683-
5282

ISSN 2217-7531 = ICOM Srbija

COBISS.SR-ID 187840012

ICOM international
council
of museums

@ICOMofficial

#IMD2021

icom.museum

18
may
2021

**« The Future of Museums:
Recover and Reimagine »**

INTERNATIONAL MUSEUM DAY